TARİH Dünyası

Cilt 2 * Sayı 17
15 Aralık 1950

Tarih ve Aktüalite :

Tarihi Filmler

Son yıllarda tarihî filmlerin fazla rağbet görmesi, bu mevzuda bir yarışa vesile olmuştur. Önüne gelen senaryo yazmakta ve film çevrilmektedir. Tarihi filmlerin rağbet görmesini memnunlukla karşılamamak mümkün değildir ve bu filmler her bakımdan faydalıdır. Ancak görüyoruz, ki mevzu suiistimale uğramaktadır. Bu hal devam ederse, sade milletin tarihî filmlere rağbetini azaltmakla kalmıyacak, tarih kültürü de zaafa uğrayacak, binnetice (Tarih) hüviyetini kaybedecektir. Şimdiye kadar gördüğümüz tarihî filmlerin çoğu, bir çok bakımdan fecidir. Tarihî film yapmanın mes'uliyetini yüklenenler sahayı o kadar boş bulmuşlardır, ki kendilerini hiçbir kayıd ile mukayyed bulmamaktadırlar. Mevzu üzerinde durmak istemiyoruz, bu, ayrıca münakaşa edilecek bir meseledir. Fakat vakaların cereyan ettiği tarihlerdeki dekor ve kıyafetleri kale almamak, film san'atı noktai nazarından da affedilmez bir hatadır ve tarihi tahrif demektir.

İstanbulun Fethi filmini Holivud'un meşhur bir senaristine teklif etmişiz, bilmem kaç milyon lira ve üç yıl mühlet istemiş. Biz, ilâ maşallah, her isctediğimiz tarihî filmi hemen çevirriveriyoruz. Tarihimizi tam mânasile, iyi ve kötü taraflarile öğretmeğe ve sevdirmeğe çalıştığımız ve bunda değişen imkânlar bulduğumuz bir zamanda korkarız, tarihî filmler bu yolda derin uçurumlar açacaktır. Halkın alâkasını suiistimal etmeğe hakkımız yoktur.

SULTANAHMED MEYDANINDAKİ KAZI

Bizansın Hipodrom'unda yapılan kazılarda bir çok eski esere rastlandı. Profesör Gabriyel, burada çıkan eserlerin müzede muhafaza edilmesini tavsiye ederken, Adliye Sarayının yapılmasında hiçbir mahzur görmemektedir.

Bizce, hüküm vermekte acele etmemeliyiz. Bu sahayı tarihî bir saha olarak muhafaza etmenin sağlayacağı tarihî zenginlik ile sahanın yok edilmesile doğacak neticeyi istikbal endişesiyle mütalâa etmek lâzımdır. Bu hususdaki mütalâayı, (İstanbul Coğrafyası) adlı üç cildlik eser vermiş olan daha salâhiyetli bir zata, Şeref Kayaboğazı'na bırakıyoruz. Tarih Dünyası'nın gelecek sayısında bu hususdaki tetkik ve mütalâasını okuyacaksınız.

Niyazi Ahmet BANOĞLU

BİR İZAH

Evvelki ve geçen sayımızda sayın Emekli Tümgeneral Halil Sedes'in Abdülhamid II ve Vilhelm II yazısı, geçen sayımızda bitmiş iken yanlışlıkla (devamı var) denmiştir. Özür dileyerek düzeltir, sayın Halil Sedes'in Tarih Dünyası için hazırlayacağı çok kıymetli yazıları gelecek sayılarımızda okuyucularımıza sunacağımızı müjdeleriz.

KAPAK RESMİMİZ: Son Osmanlı Veliahdi ve Halifesi Abdülmecidin kızı Dürrüşehvar (Bu sayımızda başlıyan seri makaleler münasebetiyle). ARKA KAPAK: Brindizi'nin bir tablosu. (Bir mecmua, bu resmin Topkapı Sarayı Müzesi Resim Galerisinde bulunduğunu yazmıştır ki, yanlıştır; resim tablo değildir ve Brindizi'nin albümünde bulunmaktadır.)

TARİH Dünyası

15 GÜNDE BİR ÇIKAR

★ Cilt 2 - Sayı 17 ★ 15 Aralık 1950 ★

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: Niyazi Ahmet Banoğlu ★ İdarehane: İstanbul, Nuruosmaniye cad. No. 57, Şaka Matbaası 3 üncü kat, Telefon: 21649 ★ Abone şartları: Seneliği 12, altı aylığı 6 lira. Nüshası 50 kuruştur ★ Dizildiği ve basıldığı yer: ŞAKA Matbaası, İstanbul

Son Osmanlı Veliahdı ve Halifesi
Abdülmecid'in Sarayında Neler Gördüm?

Yazan:

İSMAİL BAYKAL

Belediye Müzeleri Müdürü

(Abdülmecidin eski Seresvapçısı)

★

Osmanlı tarihine geçmesi gereken olaylar, hiç şüphesizdir ki, zamanı gelince tarihçilerimiz tarafından yazılacaktır. Fakat Osmanlı Saraylarında geçmiş son devir olayları arasında gizli kalmışları o kadar çoktur ki, bunlarm, içinde yaşıyanlar tarafından olduğu gibi yazılması bir tarih borcudur.

Çünkü her vesile ile belirttiğimiz gibi görülerek yazılan hadiseler, aynı zamanda tarihçilerimizin vakıayı tesbit etmesi bakımından mühim bir kaynak ve birer canlı vesika teşkil edecektir.

Osmanlı devrini yazan kıymetli müelliflerimiz, başlangıcından itibaren âdeta tarihî hadiseleri birbirine devrederek, gelip geçmiş Osmanlı Hükümdarlarının siyasî, askerî ve diğer bütün safahatını yazarken hususî hayatlarına da temas ettikleri görülür.

Vakıa Abdül'mecid Efendi bir Hükümdar olarak kısmen olsun siyasî bir mes'uliyet altında kalmamış ise de Osmanlı Veliahdı olarak ikinci derecede de resmî bir makam işgal etmiş, Saltanatın ilgasından ve son Osmanlı Hükümdarı Vahdettinin memleketi terk edip kaçışından sonra gayrı mesul bir Halife intihab edilmiştir.

Biz de bu bakımdan daha doğrusu tarih ilmine bir hizmet maksadiyle bundan evvel Tarih Dünyası'nda yayınladığımız Yusuf İzzettin Efendi hakkındaki hatıralarımızdan sonra bu defa da küçük biraderi ve Osmanlı Hanedanının son Veliahd ve son Halifesi Abbül'mecid Efendinin Şahzadeliğindenberi geçirdiği hayatını sevgili okuyucularımızı sıkmadan anlatmaya çalışacağız. Bu hatıralara sarayında, onun en yakını olarak dokuz yıl geçirdiğim hayatın bir hikâyesidir ki, her satırı bir hakikatin ifadesidir.

Şahzade Abdül'mecid efendiyi, büyük biraderi merhum Yusuf İzzettin'i ziyarete geldikçe tanımıştım. Her görüşümde edindiğim kanaat, iki kardeş arasındaki yaşayış tarzının tamamen birbirine zıd olmasıdır.

Son Osmanlı Halifesi Abdülmecidin Veliahtlık zamanındaki resmi

Büyüğü mutaassıp, diğeri oldukça serbest.

Yusuf İzzettin Efendinin intiharından sonra, dört ay kadar geçmişti, 28 nisan 1915 Enderunu hümayunda bulunduğum sırada, Şehzade Abdül'mecid Efendinin dairelerine hususî olarak çağırıldım. Ortaköyde, Fer'iye saraylarındaki dairelerine gittiğim zaman, daireleri Müdür muavini aynı zamanda Mecid Efendinin Kayın biraderi Zeki Bey merhumla karşılaştım. Daire Müdürü de Necib Asım merhumdu.

Zeki Bey — Efendi hazretleri sizi mayetlerine almak istiyorlar, gelir misiniz? dedi ve ilâve etti:

— Veliahda hizmet etmiş bir kimsenin bir şehzadeye gelip gelmiyeceğine tereddüt

Abdülmceidin çok sevdiği kızı Dürrüşehvar'ın neşredilmemiş küçüklük resmi

ettikleri için bu suali irat buyuruyorlar.

— Düşünmeden şu cevabı verdim:

— Evvelâ bizim için Hanedanı Osmanî arasında hiç bir zaman rütbe farkı yoktur. Memnunlukla gelirim. Yalnız maiyetlerine tayin edilirsem, Efendi Hazretlerinin emirlerinden başka kimseninin müdahalesine tahammül edemem. Saniyen biraderlerinin maiyetine tayin olduğum gibi Enderunu Hümayündan ilişiğim kesilmemek şartiyle Padişahtan irade lınmak lâzımdır. dedim.

Bu görüşmeden iki gün sonra 30 nisan 1915 günü teklifimiz üzere, Padişahtan çıkan irade ile şehzadeninin mahiyetine tayin olundum.

Hiç şüphesizdir ki, böylece serbestçe bir teklif yapmak fırsatını bizlere meşrutiyet idaresi vermişti.

Kabataş Lisesinin bulunduğu eski Fer'iye sarayının cadde üzerindeki ufak dairesinde (şimdi mektebin idare kısmı olacak, burasını şehzade selâmlık dairesi yapmıştı). Şehzadenin huzuruna kabul edildim. Mecid Efendinin ilk sözü şu oldu:

—Gel bakalım İsmail Bey, şu biraderi kurtaramadınız, yazık oldu.

Hiç cevap vermeden önüme baktım. Çünkü bütün hadiselere az çok kendisi de vakıftı. Bu sözlerini bir nevi iltifat olrak telâkki ettim.

Bir gün selâmlık dairesine çıkmıştı; biraz kütüphaneye kadar gidelim dedi. Kütüphanesi de harem daiserinde idi. İçeri girdik bir iki kitaba baktıktan sonra:

— İsmail Bey burasını sen bilmezsin, işte pederi öldürdükleri, hayır şehit ettikleri oda demekle ilk olarak Abdül'azizin öldürüldüğüne işaret etmişti.

Aradan bir hafta geçti. Sayfiye için Bağlarbaşındaki köşküne nakledildi.

Mecid Efendi dairesinin bütün umur ve hususatile yakından alâkadardı. Hattâ: günlük masraf listesi kendisi tarafından tasdik edilmedikçe kimse on para sarfedemezdi.

Yeni bir talimatname aldık. Bunda: Beylere ait hizmetler tasrih edilmekte idi. Dâirenin idari işlerine Zeki Bey, teşrifat işelerine kâtiplik vazifesini yapan Ömer Rıza Bey(Şimdi Milletvekili sayın Ömer Rıza Doğrul), doğrudan doğruya Şehzade ile meşgul olmak ve aynı zamanda teşrifata yardım etmek, ayrıca izah edildiğine göre selâmlık dairesi olan ve Arabesk köşk adı verilmiş olan köşke, mutfak ve otomobil işlerine nezaret etmek de bize verilmişti.

İlk iş olarak dairede kiler teşkilâtı bulunmadığı cihetle arasıra gelen misafirlere ikramda zorluk çekildiğini görerek talimat gereğince iktiza eden kiler takımlarının tedarik edilmesi için bir liste arz ettim ve karşılık olarak şu yazılı emri aldım:

«Bu taleb şayanı takdirdir, evimizde iş biraz güççe husul bulur, fakat bundan meyus olmamaksızın çalışmak mucibi hoşnudiyet olacağı tabiidir.

Bu eşyaları muntamazan bir yere vazedilip daima burada istimal edilmek üzere bir dolabın lüzumu malûmdur. Evvelâ o yapılmalı, sonra bu eşyaların kâffesi alınmalı, ve sonra da hüsnü istimaline ve muhafazasına gayret edilmelidir.

Bu dolap büyük odaya çıkan merdiven ile aşağı bodrum katına inen merdivenin arasına yapılması muvaffık olur. Orada zaten kiler için bir dolap yapılacak idi. Biraz

büyükçe yapılırsa ihtiyaca kifayet eder zannederim.»

Aradan kısa bir zaman geçmişti, dairenin hemen her şubesine hakim bulunan büyük hanım (Şehsuvar Hanımefendi) tarafından kırk kişilik bir sofra takımı mübayaa edilerek emirde işaret edilen mahalle yaptırılan dolaba konulmuştu.

Mecid Efendi muntazam bir hayat sürmekte idi. Mükemmel Fransızca, biraz da Almanca bilir, sabahları saat onda harem dairesinden çıkar, biraz bahçede gezindikten sonra, bahçe hakkında bahçıvan başıya emirler verip yazı odasına çekilir. On ikide yemek, biraz istirahatten sonra hava müsait olduğu takdirde köşkün yakınındaki çamın altına cariyeleri tarafından getirilen ufak masa üzerinde ,açık havada meşgul olurlardı.

Akşam üzeri yine bir gezinti, bu arada avlandıktan sonra yeniden akşam yemeği yenir.

Sofrasında Ömer Faruk Efendinin valdeleri Şehsuvar Hanımla Dürrüşehvar Sultan bulunurlar. Faruk Efendi Viyanada tahsilde idi.

Mecid Efendi beş vakit namaz kıldığı gibi her cuma günü muhtelif camilere giderek halk arasında Cuma namazı kılardı.

Çarşamba günleri resim günüydü, o gün kimseyi kabul etmez, bazı dostları bunu bildikleri için ziyaret teklifinde bulunmazlardı.

Talimatta mutfak nezareti bana verildiğine göre Şehzadeye pişen yemeklerin kotarılmasında (Şehzadenin yanlarında bulunmadığım zamanlarda) bulunurdum. Yemek sınıfına göre tertiplenmiş, başta şehzadenin sonra derecesine göre muhtelif neviler bir gün mutfakta gözüme ufak bir tabla ilişti, içinde dört sahan hemen diyebilirim ki cariyelere verilen yemekten bir miktar ayrılmış bir halde idi, yaptığım soruşturmada, bu tablanın (Sultanın yani Dürrüşehvarın valdesine) ait olduğunu öğrendim; aşçıbaşıya kat'i verdiğim bir emirle ona da Şehzadenin yemeğinden ayırttırdım, sahanları yenilettirdim ve bu suretle takdim olundu.

Yemeğini yepyeni bir şekil ve nefasette gören Hanımefendi hayretler içinde kalmış ve tarafımızdan tertiplendiğini öğrenince harem ağası vasıtasiyle memnunluğunu beyan etmişti.

Hatıramın bu satırlarını yazmaktan

Dürrüşehvar'ın, okumağa başladığı zaman, bu yazının muharriri İsmail Baykal'a ithaf ettiği resmi...

maksadım, dairenin her şubesine hakim olan büyük hanımdan çekindikleri için yapılamamış bir işin açıklanmasıdır.

Yusuf İzzettin Efendinin ölümünden sonra aradan epeyce bir zaman geçtiği halde veliahtlık ilân edilmemişti. Bir gün Talât Paşa, telefonla Çamlıcada Şehzadeyi ziyaret etmek istedi, geldi, görüştüler. Misafir gittikten sonra Mecid Efendinin yanına girdiğimde:

— İsmail Bey Talât Paşa niçin geldi biliyor musun? Beni veliaht ilân etmek istiyorlarmış da bunu söylemeğe gelmiş, fakat ben kat'iyyen kabul etmedim, hanedanımızın asırlarca sürüp gelmiş ananesini bozamam cevabında bulundum, vakıa, Talât Paşa da haklı, çünkü bu âdemden (Vahdeddin) hiç bir zaman emin olamadıklarını söylüyor

Abdülmecidin Veliaht ilân edilmesi için kendisine teklifte bulunan Talât Paşa

amma dediğim gibi ben de haklıyım. dedi.

Tabiidir ki, bu kadar büyük işler hakkında fikir beyan etmekle haddimizi aşmış olacaktık, bu suretle yalnız cevap vermiş olmak için: «Kabul buyurursanız iyi olurdu Efendimiz, bu mesele millet işidir, esasen Vahdettin Efendinin ne karakterde bir kimse olduğunu yakinen biliyorsunuz.» demekle sözü kapamış oldum.

Çok dirayet ve hamiyetli olan Talât Paşa merhum, düşüncesinde yerden göğe kadar haklı idi. Çünkü Vahdettinin tarafsız bir hükümdar olması lâzım gelirken aksi olarak memlekette muhtelif partiler mevcut olduğu halde daima, «Harp sona erdi fakat ben ittihadcılarla harbe devam edeceğim». gibi beyanatta bulunuyordu.

Aradan çok bir zaman geçmemişti. Bir gün:

— İsmail Bey şu Vahdettin yok mu, çok tuhaf bir âdem, birader de hiç sevmezdi değil mi?

— Evet efendimiz. dedim

Mecid efendi devamla sözü Zeki Beyin sürgüne gitmesine intikal ettirerek:

— Bakınız size bir şey anlatayım. Bu Zekinin neden sürgüne gittiğini biliyor musunuz? her halde size de anlatmıştır. Bu hadise tamamen Vahdettinin yüzündendir. Benim Paristen getirttiğim Tan gazetelerini Zeki Bey postahaneden bin müşkülâtla alır getirirdi. Bir gün Vadettinle görüşüyordum Bana; birader şu sizin Tan gazetelerini lutfetseniz de bir kere gözden geçirsek» dedi. Ben de kemalî safiyetle «emir buyurursanız birader» diyerek yolladım. Aradan bir hafta geçti Abdül'hamid beni çağırdı. Yıldız Sarayına gittim .Huzuru şahanede konuşurken Abdülhamid:

— İnkâr ettin birader benim yasak ettiğim gazeteleri acaba niçin getirtip okursunuz dedi.

— Hayır efendimiz böyle bir şey vaki değildir, dedim. Yanında sakladığı gazeteleri önüme sermesinmi ve:

(Devamı var)

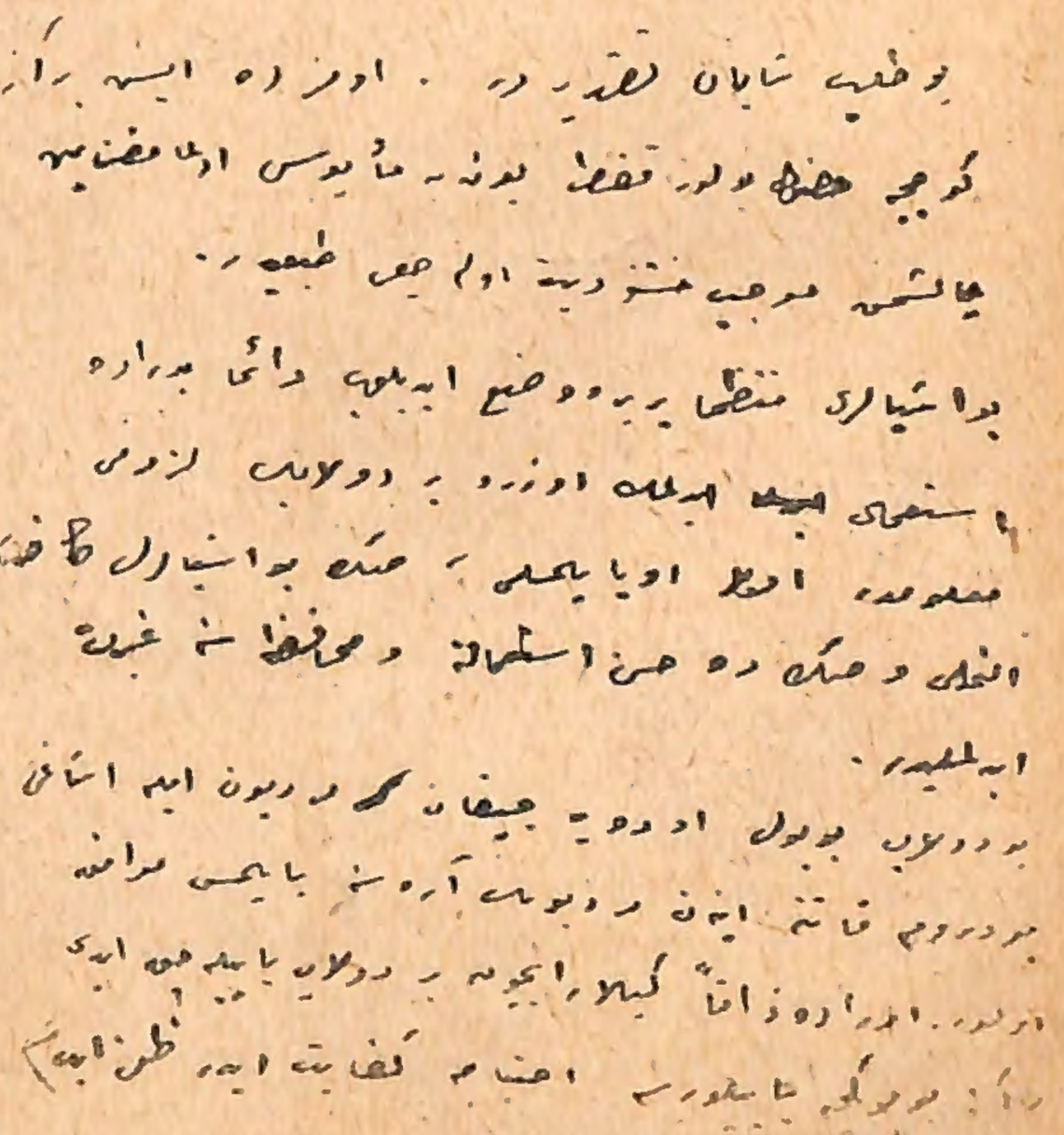

Sarayın işlerini tanzim için Abdülmecidin el yazısiyle verdiği emirlerden...

Sinop menfilerinden bir grup: Ayaktakilerden ortada bastonlu Amasya mebusu İsmail Hakkı Paşa, solundaki sakallı zat Evkaf Müzesi Müdürü Mehmet Ali Bey, en sağda kolları çaprazlanmış Deli Fuat Paşanın oğlu Âli Bey, ikinci sırada soldan ikinci sarıklı Diyarbakırlı Şair Halis Efendi, oturanlar, soldan ikinci Ahmet Bedevi, erkânıharb Nevres, Salih Beyler

Sinop Menfileri

Hükûmeti devirme teşebbüsünden suçlu olarak Bodrum ve Sinoba sürülenlerin hikâyesi olan bu yazı, ibretle okunacak hâdiseleri ihtiva etmektedir. Yazının muharriri, bizzat sürülenler arasında bulunduğundan müşahedelerini tarihî birer vesika oalrak kabul edebiliriz.

Yazan: AHMET BEDEVİ KURAN

Taklibi hükûmet meselesinden mahkûm edilen arkadaşlardan Satvet Lûtfi, Salih, Mahmut, Sıtkı ve ben, İzmir tarikiyle Bodruma gönderilmiştik.

Bodrum şehri, Romalılar devrinden kalma hipodromiyle meşhur tarihî bir kasabadır. Kale, burun gibi denize uzanmış, kalın duvarlarla çevrili ufak bir kara parçasından ibarettir. Şehir ile kale arasında muvasala temin eden dar bir saha mevcuttu.

O tarihlerde Bodrum kalesi ağır mahkûmlara mahsus hapishane halinde kullanılıyordu. Kale dâhilinde, diğer mahkûmlarla alâkası olmıyan, iki odalı müstakil bir bi-

nayı da bizlere tahsis etmişlerdi.

Doğrusu kayıt altında bulunmak ve daimî bir nezarete tâbi tutulmak sıkıcı bir şey oluyor. Bu gibi mahallerde yalnız okumak da kâfi gelmiyor, gönül biraz serbestî ve huzur arıyor. Fakat o dar muhitte buna da maddeten imkân yoktu.

Bodrum Kaymakamı Faik Bey arasıra ziyaretimize gelir, hal ve hatır sormak suretiyle gönlümüzü alır ve bizleri tatyip ederdi. Bütün mazhar olduğumuz nimet ve iltifat buna münhasır kalıyordu.

Meşhur Çakırcalı Mehmet Efenin kızanları Bodrum kalesinde mahbustular. Bazan müdiriyetten izin alarak yanımıza gelirler, hoşumuza giden hayat ve menkıbelerini naklederlerdi.

Çakırcalı grupu aleyhine İzmir dağlarında kır serdarlığı yapmış, kale burcundaki ufak bir odada mevkuf tutulan Bakırlı Mehmet Efe de kale sakinlerindendi. Hulâsa kale, her tabakadan yüzlerce cürüm erbabiyle meskûndu. Fakat bütün bu mevcudiyetler bizleri ilgilendirmiyor ve günlerimiz çok sıkıntılı geçiyordu. Bu ruhî haletin tesiri ve biraz da muhalefet deryasında dalgıçlık yapmak hevesiyle Bodrum kalesinden kaçmağa karar vermiştik.

Çakırcalı Mehmet Efe zeybekleri bizleri kaçırmak imkânı aradıklarını her fırsatta tekrar eder dururlardı. Onlar, bir tabanca edinmek ve o kuvvetle nöbetçinin elinden mavzerini almak suretiyle karakolu basarak muhafız jandarmaları âtıl bir hale koymak istiyorlardı. Bu düşüncelerini çok basit bir mesele gibi anlatırlardı.

Bizler bu projelere evet veya hayır diyecek mevkide değildik. Esasen silâh tedarik etmek bizce imkânsızdı. İmkân bulunsa bile onlara peyrev olmak, memleketi bir sürü eşkıya çapuluna maruz bırakmak doğru olamazdı. Onların asıl maksatları, bizleri tavsit ederek, kendi hürriyetlerini temin ve mahbes esaretinden kurtulmaktı.

Bununla beraber eşkıya dediğimiz bu tehlikeli komşularımızın kendilerine göre bir görüşleri ve istinat ettikleri bir felsefe tarzı da mevcuttu. Onlar, dağda gezmelerini hükûmete karşı cephe almak ve halk isteklerinin sağlanmasını temin etmek sayıyorlardı. Sergüzeştlerini tabiî telâkki ediyor, adaletin tecellisine hizmet ettikleri kanaatini besliyorlardı. Binaenaleyh onlar konuşurken, nezaket icabı, kendilerini sükûnetle dinlemeğe mecbur kalıyorduk.

Bununla beraber bizim firar kararımız kat'î idi, ve kaçmak çaresine, kendi vesaitimizle, teşebbüs eylemiştik. Nitekim bu mesele ile meşgul olmak üzere Satvet Lûtfi Beyin biraderi merhum Esat Beyi İstanbuldan Bodruma davet etmiştik.

İtalyanlar idaresine geçen ve Bodrum kalesi karşısında bulunan İstanköy adası, bizim için iltica mahalli olarak kabul edilmiş ve ona göre tedbirler alınmasına başlanmıştı.

Esat Bey Bodruma geldikten sonra İstanköye birkaç seyahat yapmış ve muhitle icap eden temasları yoluna koymuştu. Hattâ İstanköyden bize hediye olarak getirdiği bir üzüm küfesi içinde bir kangal tel de hapishaneye sokulmuş ve kaleden aşağı sarkmak imkânı bu suretle temin edilmişti. Aynı zamanda bizleri İstanköye nakledecek iki sandal da hazırlanmış ve kale bedenlerindeki nöbetçileri uyutacak ve çay içine katılacak afyonlu bir şişe ilâç da tedarik olunmuştu.

Altın anahtar her kilidi açar kabilinden, o hücra kalenin ufak hücreleriyle Avrupadaki arkadaşlar arasında muhabere postaları bile kurulmuştu.

Ne çare ki bütün bu hazırlıklar neticede boşa gitmiş, hükûmet bizleri Bodrumdan Sinoba nakletmek kararını vermiştir. Bilmecburiye zabıta ve jandarma muhafazası altında güzergâhtaki hapishaneleri ziyaret ede ede karadan tekrar İzmir yoliyle İstanbula gelmiş ve deniz tarikiyle Sinoba gönderilmiştik. Yalnız Satvet Lûtfi Bey İstanbulda alıkonulmuş ve bilâhare Bursaya sevkedilmişti.

Sinop iskelesine varınca bizleri bir cem'i gafir karşılamıştı. İttihat ve Terakki hükûmeti Mahmut Şevket Paşa vakasını müteakıp kendi siyasetine muzır telâkki ettiği ne kadar muhalif varsa, haklı haksız demeden, hepsini Sinoba sürmüştü.

Sultan Abdülhamit devrinde Trablusgarp ve Fizan siyasî maznunlara menfa mahalli ittihaz edilmişti. Meşrutiyet devrinde de kara ve deniz cephelerinin emniyet altında bulunması göz önünde tutulan Sinop kalesi bu gibi ihtiyaçlara elverişli görülmüştü.

Sinop kalesi, kat'iyen Bodruma benzemiyordu. Burada şehir dahilinde serbest ge-

Sinop menfilerinden Satvet Lûtfi (arkada duranlardan soldan ikinci), Macaristanın Zabanka şehrinde çekilmiş olan bu resimde oturan bastonlu Sertabip Kaymakam Şükrü Bey, yanında Birinci Şube Müdürü Erkânıharb Binbaşısı Vecihi Bey, ayakta soldan birinci Yüzbaşı Ali Nüzhet Bey, Satvet Lûtfi Beyin yanında Topçu Yüzbaşısı Ali Şükrü Bey, Nadir Bey, Mülâzimi sani İhsan Efendi, zabit vekili Yaşar Efendi...

ziyor, halkla görüşüyor ve eğlenceler tertibinde bile muhtar bulunuyorduk. Ezcümle menfilerden kanunî Mustafa Beyin mızrabı ve Halil Edib Beyin tatlı sesi bazan kederlerimizin dağılmasına, hayat neşesinden kâmyâp olmamıza yardım ediyordu. Bu, bizler için bir mazhariyetti.

Sinop misafirleri arasında Amasya mebusu İsmail Hakkı Paşa, İfham gazetesi sahiplerinden Ferit ve Suphi Beyler, Doktor Celâl Paşa, Refik Halit, Refi Cevat, Alemdarcı Kadri Beyler, Evkafı İslâmiye Müzesi Müdürü, Melâmiler Şeyhi Salih Efendi ve Şeyh Baha Bey bulunuyorlardı.

Bu sürgünler yatağında valilerden Ziver Beyle Sakallı Rıfkı, Osman Cemal, Nemli zade Salim, Sosyalist Hilmi Beyler, Erkânı Harb Nevres, Mülâzim Bombacı Lûtfi Beyler ve daha pek çok kıymetli ve tanınmış şahsiyetler vardı.

Bizler Sinoba vardıktan sonra şehrin havasında yeni bir rüzgâr esmeğe başlamış ve öteden beri takip ettiğimiz firar keyfiyeti mahdut bir daire dâhilinde yeniden canlandırılmıştı.

Hususî surette Trabzondan davet ettiğimiz Mustafa Reis isminde bir kayıkçı bizleri kaçırmayı taahhüt eylemişti. Akim kalan bir iki teşebbüsten sonra bir gece bu zatın Zeytinlik semtine yanaştırdığı kayığa Nevres, Mülâzim Lûtfi, Mustafa Suphi, Münir, Salih, Servet, Sıtkı, Raşit ve ben binmiş, tesadüfün lûtfuna kendimizi teslim ederek denize açılmıştık. Mustafa Reisin ifadesine nazaran bir yelkenli körfez haricinde bizi bekliyecekti.

Körfezden çıkınca deniz kabarmağa ve herkeste telâş uyanmağa başlamıştı. Ekseriyet geri dönmeyi istiyordu. Lâkin biz mahkûmlar denizde boğulmanın Sinopta yaşamağa müreccah olduğunu söyliyerek bu teklifin mevsimsiz bulunduğunu ve ümidin kesilmemesi lüzumunu ihtara mecbur kalmıştık.

Mütemadiyen açılıyorduk. Açıldıkça da deniz daha ziyade kabarıyor, her dakika tehlike artıyordu. Ufak bir sandalla Karadenizi aşmak ve Rusyaya geçmek istiyor ve daima ölümün korkunç cazibesine doğru yol alıyorduk. *(Sonu 747 nci sahifede)*

Abdülhamit, Yıldız tepelerindeki otuz yıllık inzivasından sonra 11 temmuz Meşrutiyetinin ilânını müteakıp, ilk Cuma selâmlığında. (Bu resim, Meşrutiyet inkılâbına büyük sahifeler ayıran Fransızca Illustration mecmuasının 8 Ağustos 1908 sayısının kapağında çıkmıştır).

Abdülhamid ile Paris Sefiri Salih Münir Paşa arasında gizli muhabere

Şimdiye kadar neşredilmemiş ve asılları hiçbir arşivde bulunmıyan vesikalara dayanarak hazırlanmış olan bu seri yazı, Paris Sefiri Salih Münir Paşanın küçük kardeşi tarafından kaleme alınmıştır.

Yazan: AZİZ ESENBEL

Büyük biraderim Paris Sefiri Salih Münir Paşanın İkinci Sultan Abdülhamitten ve devlet hazinesinden milyonlarca lira almış olduğunu bazı kimseler senelerce dillerine dolamışlardı. Hattâ bir eski büyük elçimiz, yazdığı bir makalesinde, Salih Münir Paşanın İstanbula geldikçe İkinci Sultan Abdülhamitten birçok paralar tahsil ettiğini ileri sürmüş ve benden cevabını almıştı. Ben bu efsaneyi tamamen aydınlatmak istiyorum:

Biraderim Salih Münir Paşa asesan müsrif bir adam değildi. Ticarî kombinezonlarla servet yapmak hatırına gelmemiştir. Birinci Dünya Harbinde Şişlide bulunan yegâne arsasını satmış ve eski Maliye Nazırı Cavit Beyin tavsiyesiyle bir tütün şirketine hissedar olmuştu. Bu paradan bir kuruş bile istifade etmiyerek batmıştır. Şirket, ne yapalım fena işlere girdik, demekle, Cavit Bey ise teessürlerini ifade ile iktifa etmişlerdir. Zavallının son sermayesi böylece uçmuştu.

Biraderimin kalabalık olan ailevî vaziyeti dolayısiyle masrafı çoktu. Gözünü açtığı günden beri bolluk içinde yaşamış, kapısı ve sofrası akraba ve dostlarına daima açık kalmıştı. Hayatında kumar nedir bilmedi veya zevki için para sarfetmedi. Pederimizden kalan az para ile kendi tasarrufu ve maaşiyle yaşıyordu. Sultan Abdülhamidin kendisine hediye ettiği Nişantaşındaki konağı ve bir apartımanından başka bir şeyi yoktu. Her iki emlâk, Paris Sefaretinden ayrıldıktan sonra rehin veya satılmak suretiyle elinden çıkmıştı. Devletten bir türlü matlûbatını tahsil edemeden öldü. Evrakı müsbiteleri olan elli bin altın matlubatı devlette kaldı. İktidardan düşen bir adam hakkını da kaybediyor.

Münir Paşa, Hariciye Başkâtibi iken...

Şimdi, Salih Münir Paşanın, 1902 tari-

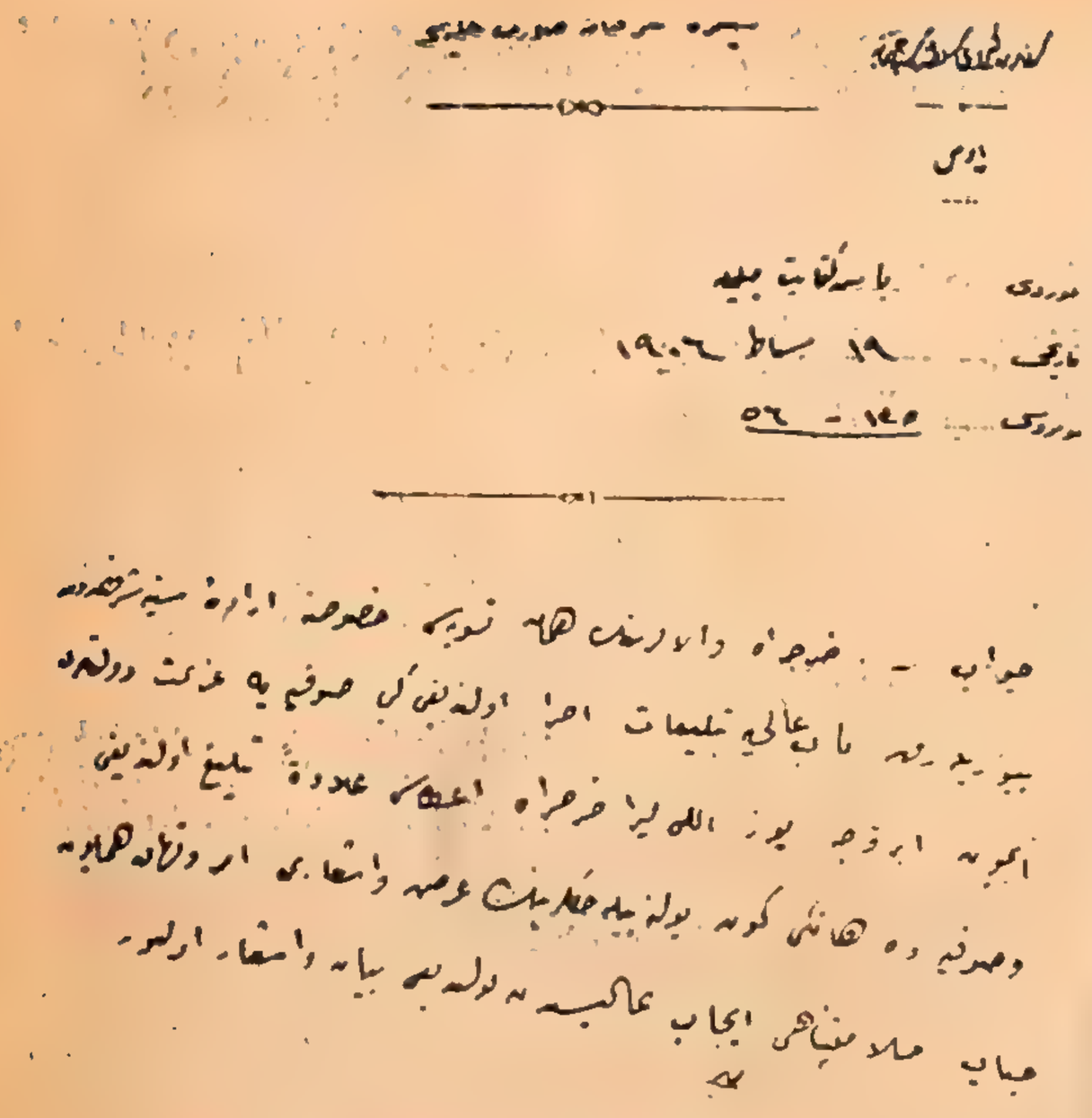

Yıldız Sarayından Salih Münir Paşaya yazılan bir şifre...

hinde saraya gönderdiği şifreli telgrafla bir mektubun suretini tetkik edelim. Telgrafta sefaretin parasızlık yüzünden bulunduğu vaziyeti izah ediyor:

«Adem-i tediye-i maaşat idaresi mevdu-u uhde-i âcizanem olan sefaret-i selâse memurînini şayan-ı teessür bir hale ika etmiştir. Yaşamak için akavat-ı yevmiyelerini tedarikte duçar oldukları acz-i azîm vakar ve haysiyet-i devleti haleldar edecek kadar elîm bir dereceye geldi. Bu hal-i melâlê istical ile çaresaz olmak ecr-i azîmi mucip olacağı maruzdur. — Salih Münir.»

Yine biraderimin 11 Eylûl 1902 tarihinde saraya gönderdiği tezkeresi, malî vaziyetini daha bariz bir surette îzah etmektedir:

«Sadakat-i samimiye ve ubudiyet ve mensubiyet-i kadime-i âcizanem iktizasınca vazife-i mevduamı ve hizmet-i seniye-i Hazret-i Padişahîyi her türlü hissiyat ve âmâl-i zatiyeye takdim ve tercih edegelmiş olduğumdan şu aralık vakıâ ortada tevhid-i düyun vesair umur-i mühimme mevcut olmasına nazaran merkez-i memuriyet-i âcizanemden infikâk etmekliğimin tecviz buyurulmamasından dolayı asla müteessir olmadığımı arzeylerim. Ancak menafi ve hususat-ı şahsiyemi düşünmiyerek gece gündüz hukuk ve selâmet ve emniyet-i zatiye-i saltanat-ı seniyeyi muhafaza için her türlü tehlikeleri göze alarak bir takım adamların taarruzatına katlanarak çalışıyorum. Padişahımızın bu emektar ve sadık bende-i kadimlerini biraz düşünmeğe tenezzül buyurmaları iktifa eder zan ve kanaatindeyim. Sair bendegân gibi tereffü-i rütbe ve nişan için zat-ı şahanelerini tasdi etmiyorum. Ancak gerek maaşatımdan ve gerek hükûmet-i seniyeye ait bir takım masarifat ve tahsisatı cebimden tesviye etmiş olmaklığımdan dolayı bugün devlet hazine-i maliyesinden (dokuz bin lira) raddesinde matlubum vardır. Malûm-i âli olduğu üzere bu paraları alnımın teriyle padişahımızın sayesinde kazandığım paradan sarfettiklerimden maaş olan kısmından vazgeçtim. Bir müddet maaş almıyarak geçinebilirim. Lâkin yalnız mücerret namus-i devleti vikaye maksadiyle oraya buraya dağıtmış olduğum paralar tesviye olunsun. Gerek İstanbulda ve gerek burada iken az çok sebkeden hidemat-ı âcizanemin ve kadim emektarlığımın mükâfatına nail olmamış addederim. Servetim müsait olsa terbiyem iktizasınca bu yolda ve bu kadar hak bir istirham ve istid'a ile Padişah Hazretlerini taciz etmez idim.»

İşte Salih Münir Paşanın maruz kaldığı malî sıkıntılara **bir misal.**

Şimdi daha mühim bir vaziyete geçelim: 1906 senesinde Bulgar Prensi Ferdinand ile müzakere etmek üzere Salih Münir Paşa Sofyaya gönderilmişti. 19 Şubat 1906 tarihli Yıldız sarayından gelen şifre ne diyor?

«Paris Sefaretine,

Cevap: Harcırâh-ı vâlâlarının hemen tesviyesi hususuna irade-i seniye şeref-sudur buyurularak Babıâliye tebliğat icra olunduğu gibi Sofyaya azimet-i devletleri için ayrıca (yüz elli lira) harcırah itası ilâveten tebliğ olunduğu ve Sofyada hangi gün bulunabileceklerinin arz ve iş'arı emr ü ferman-ı hümayun icab-ı âlisinden bulunduğu beyan ve iş'ar olunur.»

Bütün milyonlar efsanesi (150) liradan ibarettir. Bu telgrafa 20 Şubat 1906 tarihinde Salih Münir Paşa şu cevabı veriyor:

«Cevap: Yüz elli lira harcırah gayr-i kâfidir. Zaten kanun ve nizam ve usul iktizasınca süfera-yi saltanat-ı seniye memur oldukları memleket haricinde bir mahalle gönderilecek olurlarsa kendilerine azimetleri için bir ve merkezlerine avdetleri için

Merhum Süleyman Nazif

Süleyman Nazif ve Hilafet

Süleyman Nazif merhum, Hilâfetin düşmanı idi. 1911 yılında yazılmış olan bu mektubu, ilk defa neşrediyoruz. Mektubun birçok cepheleri, Süleyman Nazifi tetkik edecekler için kıymetli bir vesika olacağı kanaatindeyiz.

Kastamonu, 29 Nisan 1911

«Üstad ve peder-i muhteremim,

... Şunu bir türlü anlıyamıyorum ve anlıyamam ki Türkler nasıl Tatar oluyorlar?.. Araplar ne kadar Yahudi, İtalyanlar ne kadar Fransız, İngilizler ne kadar Alman, Acemler ne kadar Ermeni, Arnavutlar ne

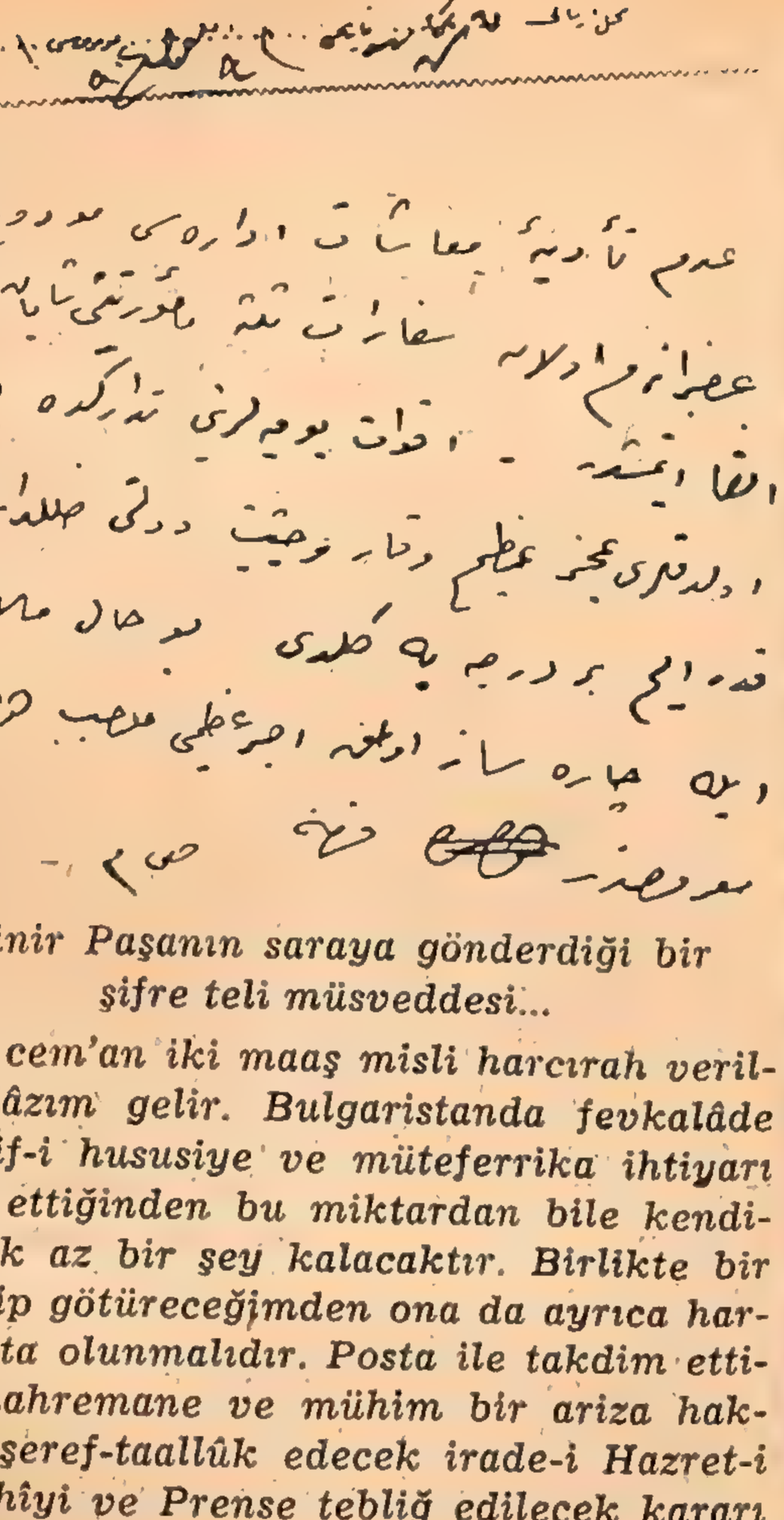

Münir Paşanın saraya gönderdiği bir şifre teli müsveddesi...

bir ki cem'an iki maaş misli harcırah verilmek lâzım gelir. Bulgaristanda fevkalâde masarif-i hususiye ve müteferrika ihtiyarı iktiza ettiğinden bu miktardan bile kendime pek az bir şey kalacaktır. Birlikte bir de kâtip götüreceğimden ona da ayrıca harcırah ita olunmalıdır. Posta ile takdim ettiğim mahremane ve mühim bir ariza hakkında şeref-taallûk edecek irade-i Hazret-i Padişahîyi ve Prense tebliğ edilecek kararı buradan çıkmadan bilmekliğim icab-ı haldendir. Ol vakte kadar âcizleri de hangi gün Sofyada bulunacağımı arzederim.»

Biraderim Salih Münir Paşaya, Bulgaristan seyahati için başkaca para gelmiyecek ve Sofyada sarfettiği mühim paraları tahsil edemiyecektir.

Ne çare ki insanlar hissiyatlarına mağlûp olarak, bir işin iç yüzünü ve hakikatini bilmeden, türlü türlü yalanlarla masum insanları lekelemekten çekinmezler. Hele devlet adamlarını terzil etmek için tahmin ve tasavvur edilmiş iftiralardan hicap etmezler. Ne yazık ki millet efradı sühuletle bunlara inanırlar. Bunlara maruz kalan memleket hizmetkârı ise meyus ve mustarip bir halde köşeye çekilir. Fakat, aynı âkıbet başkalarına da mukadderdir.

Salih Münir Paşanın Bulgaristana kâtip olarak götürdüğü zat Menemencioğlu Ethem Beydi. Kendisi şimdi Efganistanda bulunmaktadır.

Aziz ESENBEL

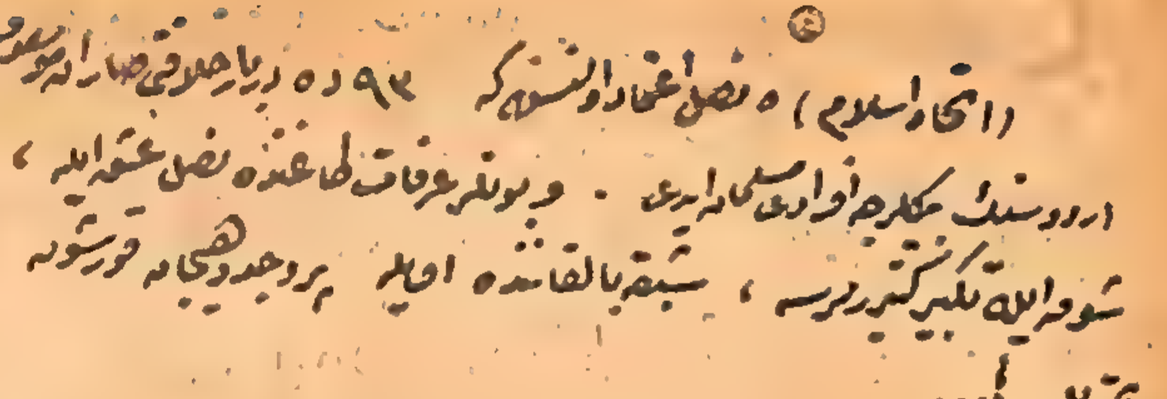

Süleyman Nazifin mektubundan bir parça...

kadar boşnak ve Ruslar ne kadar insan iseler, Türkler de o kadar Tatardırlar!..

(Hilâfet ve milliyet) meseleleri hakkında bu keremnamenizle dermeyan buyurduğunuz mütalâatta pek musip ve haklısınız. Söz aramızda kalsın: Hilâfet bizim için daima bir bâr olmuş ve dört asırdan beri şevket-i milliyemizi kemirmekle tagaddi edip durmuştur. Yalnız Emevîler ve Abbasîler değil, Hulefa-yi Râşidîn bile Hilâfetin kuvve-i mâneviyesinden ziyade, silâhın kudret-i maddiyesi sayesinde ihraz-ı mutaiyet ettiler. Dikkat edilmiyor ki bizim devr-i istilâmız ve devr-i itilâmız Hilâfetin Osmanlılara intikalinden sonra kapanmağa başlamıştır. Sultan Süleyman Birinci Fransuvayi Şarlkene karşı lûtfen himaye buyurduğu zaman âleme iras-ı hiras eden satvet ve vakarı, Haremeyn-üş-Şerifeynin birkaç senelik hâdimliğinden değil, berreyn ve bahreynin birkaç asırlık hâkimliğinden ahz ü istihsal ediyordu. Bugün de -sözümona!- (Hâdim-ül-Haremeyn-üş-Şerifeyn) iz. Fakat bu unvan-ı semavî, Karadağın bizimle kanlı surette temeshur etmesine mâni olmuyor. Bu dertler kimseye kabil-i izhar değildir. Çünkü derhal tehcil ederler, tahmik ederler, ve neuzübillâh-i taâlâ tekfir ederler!..

Biz Halife olduktan sonra, her akşam selâmlıktaki misafirleri izaz ü it'âm etmek için haremdeki evlâd ü iyalini aç bırakan Anadolunun züğürt hanedanlarına benzedik. Asker ve memurlarımızın senede dört ay maaş alamadıkları zamanlarda bile Sure-i Hümayunun intizam-ı irsalâtına itina ve şedaid-i iklim ve mevasim altında çıplak gezen askerleri ilbasa bedel, Merakıd-i Mübarekeye puşideler ihda olunur ve Yemendeki asker-i mahsureyi tahlis için sevkolunacak kuva-yı imdadiyeye tahsis olunan vapurlara Çerkes Mehmet Buhara Hacılarını irkâb ederdi. Hân-ı Hilâfete Asyadan, Afrikadan, Cava ve Sumatradan hücum eden tufeylileri millet hesabına ve kendi gıda ve nafakamızla besledik.

Eğer Hilâfet kuvvet olsaydı birkaç yüz milyon Katoliğin reis-ür-rüesa-yi ruhanîsi olan Papa bugün (Vatikan) mahbesine tıkılmış bulunmazdı!..

Damarlarımdaki kan halis Türk kanıdır. Ve eben an-ced Müslümanım. Hattâ bu hususta diğer Osmanlı Türklere biraz da tefevvuk, yani takaddüm iddia etmeğe hakkım vardır. Çünkü Selçukîlerle gelen Türklerin evlâdındanım. Bununla beraber, kanıma ve imanıma yemin ederim ki Cenubî Amerikadaki Patagonlar kadar Vasatî Asyadaki Türkler ve Şimalî Afrikadaki Müslümanlar da bana yabancıdırlar. Ben öyle bir Türk ve Müslümanım ki yalnız Osmanlı hissiyat ve menafiiyle muhakeme-i ahval ve ef'al edebilirim. Kâşgarda bir cami yapmaktansa Muş ovasında bir Ermeni kilisesi inşa etmek nazarımda, dinen olmasa bile, dünyaca daha sevaptır.

(İttihad-ı İslâm) a nasıl itimad olunsun ki 93 te der-bâr-ı Hilâfeti saran Moskof ordusunun binlerce efradı Müslüman idi. Ve bunlar Arafat dağında nasıl aşk ile, şevk ile Tekbir getirirlerse, Şıpka balkanında öyle pür-vecd ü heyecan kurşun attılar!..

(İttihad-ı İslâm) Namık Kemal Bey denilen pek hayalperest bir sabiy-yi ebedinin dest-i dehasında eğilip bükülen bir oyuncaktan başka bir şey değildir. Fakat o oyuncağa hâlâ bir sanem, bir mâbud nazariyle bakılıyor. Ve bunun tehlikesini, zararını, faydasızlığını, hattâ imkânsızlığını iddia eden hamiyet-i mâkule ashabı, Mâbud-i Hakikîyi inkâr etmiş kadar müstahak-kı tâyib ve tekfir oluyor.

Yusuf Akçora Efendiye yalnız hayret değil, hiddet de ettim. Cengiz aleyhinde bile söz söylenmesini istemiyen bu adama bilûmum Asya-yi İslâmın harabî-i hazırını vücuda getiren sebeb ve kuvveti göstermesini teklif ederim. Hayır, Cengiz Türk değil, Timur Türk değil, Tatarlar Türk değil, eğer bunlar Türk iseler benim mensub olmakla iftihar ettiğim kavim, Türk değil... Ve Türkten başka her şeydir!..

Akçora ve âvanı Bulgarları bile Türk addediyorlar. Allah Bunlgarlara bin kere lânet etsin. Ve eğer bunlar hakikaten Türk iseler Türklere de milyar kere lânet olsun!.. Biz böyle şeyleri düşünmekle yalnız mutazarrır değil, maskara da oluyoruz.»

Süleyman Nazif

Cemal Paşa İstanbul muhafızlığından nasıl istifa etmişti?

Yazan:

İHSAN NURİ SİR

Babıâlî baskını neticesinde sadaret makamına gelen Mahmud Şevket Paşa Kâmil Paşaya bir tezkere yazarak, İstanbuldaki durumun pek nazik bir hal aldığından bahisle normal vaziyet avdet edinceye kadar muvakkaten İzmirdeki ikâmetgâhlarında bulunmaları münasip gibi düşünüldüğünü bildiriyor ve bu teklifin kabulünü nazik ve hürmetgâr bir lisanla rica ediyor.

Kâmil paşa vaki olan teklifi kabul ederek İzmire gidiyor ve bir müddet sonra İstanbula dönüyor.

Kâmil Paşanın İstanbula geldiğini haber alan (İngiltere) yabancı bir devlet sefiri paşanın Saraçhane başındaki konağına gidip ziyarette bulunmak istiyorsa da konağın etrafı İstanbul muhafızlığı tarafından tarassut altına alınmış ve hariçle ihtilât men'edilmiş olduğundan Kâmil Paşa ile görüşmeye imkân bulamayan sefir, Babıâliye gelerek sadrazamdan mülâkat istiyor ve sadrazam Mahmud Şevket Paşaya ilk söz olarak:

— Sabık sadrazam Kâmil paşa hükûmet nazarında mücrim mi dir? sualini soruyor.

— Mahmud Şevket Paşa böyle bir şey mevcut olmadığını söylemekle beraber kendisi de sefirden bu sualin neden ileri geldiğini soruyor:

Sefirin cereyanı hali hikâye etmesi üzerine, Mahmud Şevket Paşa, Kâmil paşanın İzmirden avdetinden ve bu yolda alınan tedbirden haberi olmadığını ve mamafih lâzımgelen emri derhal vereceğini bildiriyor.

Sefirin avdetini müteakip İstanbul muhafızı Cemal Beyi Babıaliye çağırarak diyor ki:

— Oğlum Cemal Bey Kâmil paşa İzmirden döndü mü? Geldi ise sen bir tedbir aldın mı?

Cemal Paşa, İstanbul Muhafızı iken...

Cemal Beyin verdiği müsbet cevap üzerine şu muhavere cerayan ediyor:

— Cemal Bey, Ben kimim?

— Sadrazam ve Harbiye Nazırısınız Paşam.

— Şu halde düne kadar sedaret makamında bulunan bir zat, ricamız üzerine İstanbuldan uzaklaşıyor ve bir az sonra avdet ediyor. Sen onun evini muhasara ve hariçle ihtilattan men'ediyorsun ve bana da malumat vermeye lüzum görmüyorsun. Ancak ecnebi bir devlet sefirinin müracaatı üzerine bundan haberdar oluyorum .Bu nasıl hareket? Şimdi oradaki memurlarını geri çek!.

Cemal Bey temenna ederek Mahmud Şevket Paşannı yanından çıktıktan sonra sadaret seryaverinin odasına gidip İstanbul Muhafızlığı vazifesinden affı hakkında bir istifaname yazarak paşaya gönderiyor. İstifasının kabul edildiği kendisine tebliğ edildikten bir zaman sonra ittihadüterakki erkânı birer birber paşaya gelerek Cemal beyin affını rica ediyorlar ve Cemal bey de muhafızlık vazifesini ifaya devam ediyor.

Sağda meşhur Kevkeb-i Dürrî, 80 kırat ağırlığında yekpare elmaslı plâka ve gene yekpare 40 kırat ağırlığında, etrafı mücevherle işlemeli plâka (Topkapı Sarayı Müzesinde)

Osmanlı Padişahlarının Medineye Gönderdikleri Hediyeler ve Surre-i Hümayun

Osmanlı hükümdarları Medineye hazineler değerinde hediyeler göndermişlerdir. Bu yazı serisinde, ne gibi hediyelerin kimler tarafından gönderildiği, Topkapı Sarayı Arşivinde bulunan en yeni vesikalardan istifade edilerek yazılmıştır.

Yazan: KEMAL ÇIĞ

II

Bundan evvelki yazımızda «Surre-i Hümayun» ile birlikte Ravza-i Mutahhara'ya, tarihî değeri ve sanat kıymeti bir tarafa, maddî değeri pek yüksek olan hediyeler gönderildiğini kaydetmiştik. Bu hediyelerin birer birer vasıflarını ve kimler tarafından, ne miktar ve neler gönderildiğini incelemeğe geçmeden evvel, bu mübarek merkadin tasvirini, Evliya Çelebinin cazip üslûbundan dinliyelim:

«... Ve bu mahalde rayegân kubbe-i âli içinde maslûbattan avizeler var kim, herbiri birer padişahın yadigârıdır kim, herbirinin kıymetin Huda bilir. Nice bin murassa kanadil ve müşebbek altun toplar ve mühr-i Süleymanlar ve surahi mücevher kanadiller ile tezyin olunmuştur kim, gören âdemler dembeste olur. Bu kubbe-i âli içre bu avizelere yer kalmayup yetmiş seksen yere cevahir zincirleri ile kubbe-i nühtakim bazı köşelerine gûn gûn avize eylemişler. Ve yine bu mahalde âdem kaddî altun şem'dânlar var kim, her biri (Rum haracı) değer...» (1).

Böyle uzun uzadıya anlatılan kıymetli eşyaları, Sultan Üçüncü Mustafa tarafından (1173) 1759 tarihinde yaptırılan kontrol neticesi tutulan zabıt defteri ile, Birinci Cihan

(1) *Evliya Çelebi Seyahatnamesi, cilt 9, sahife 237-238.*

Som altından şamdanlar... (Topkapı Sarayı Müzesindè)

Harbinde Hicaz Kuvve-i Seferiyesi Kumandanı ve Medine-i Münevvere Muhafız vekili merhum Fahreddin Paşanın Medineden İstanbula gönderdiği eşya zabıt defterinden tesbit edebiliyoruz. Biri zamanımızdan 190 sene, diğeri de 33 sene evvel meydana gelmiş bu yazmalarda, Ravza-i Mutahharaya maddî değeri pek yüksek olan bu eşyaları hediye edenler, başta Osmanlı Padişahlariyle şehzadeleri, kadın efendiler (padişahların karıları), vezirler, Babüssaade ve Darüssaade ağaları, hediyelerinin cins, miktar ve vasıflariyle beraber kaydedilmiştir. Gayri Türk İslâm milletlerden de bir kısım hediye gönderilmiştir ama, bunlar devede kulak mesabesindedir.

Biz evvelâ Osmanlı Padişahlarının gönderdikleri hediyeleri anlatacağız. Bunu da yaparken, kıymet itibariyle en müstesna hediyeler olan Sultan Birinci Ahmet ile Sultan Birinci Mahmudunkilerden başlamayıp, en eskiden başlıyacağız. Şimdilik bizim tesbit edebildiğimize göre «Surre» ile birlikte ayrıca hediye de gönderen ilk padişah Kanunî Sultan Süleymandır. Belki ondan evvelki padişahlar da hediye göndermiştir. Biz yaptığımız araştırmada buna dair sarih bir kayda tesadüf edemedik. Yalnız Üçüncü Sultan Mustafanın yaptırdığı kontrol neticesi hazırlanan zabıtta kimler tarafından hediye edildiği tesbit edilmemiş daha birçok kıymetli eşyalar kaydedilmiştir ki, bu eşyaların bir kısmı belki de Fatih, İkinci Bayezit ve Yavuz Sultan Selim taraflarından gönderilmiş olabilir.

Kanunî Sultan Süleymanın hediyeleri:

1 — Zinciri de tamamen altın, murassa altın, muhtelif kıymetli mücevherle üzerine güller teşkil edecek şekilde süsler yapılmış olup, kandil boğazının etrafındaki altı adet gülde yedişerden 42 adet elmas, 4 adet yakut, boğazın dibinde üç sıra halinde 54 adet zümrüt, 54 adet yakut, yine boğaz etrafında 56 adet yakut, altın zincirin kandile takıldığı çengel diplerindeki güllerde ortada büyükçe birer yakut etrafında altışardan 18 adet elmas, bunların etrafında beşerden 15 adet yakut, çengel gülleri arasında üçer büyük elmastan 9 adet elmas ve üç adet yakut, kandilin karın kısmında üç büyük gül ortasında kuruş büyüklüğünde birerden 3 adet zümrüt ve etraflarında yirmi dörderden 72 adet elmas, bu güllerin altındaki üç gülde de herbirinde üçerden 9 adet elmas, 3 adet yakut, kandilin tepesinde ve ayak kısmında birer sıra halinde 72 adet karışık zümrüt ve yakut taş oturtulmuştur. Bu kandilin zinciri de dâhil ağırlığı 1350 dirhemdir (2). Taşların mecmu adedi

---

(2) Bir dirhem, 3.2 grama tekabül eder.

Altından yapılmış, üzerleri kıymetli mücevherle işlenmiş gülâbdanlar...
(Topkapı Sarayı Müzesinde)

150 elmas, 212 yakut ve 93 zümrütten ibarettir.

2 — Üzerinde altından yapılmış 39 adet murassa paftası bulunan gümüş kemer. Her paftasına beşlik miktarı büyüklü küçüklü 39 elmas ve fındık büyüklüğünde 39 adet firuze taş oturtulmuştur. Bunun da ağırlığı 654 dirhemdir.

Bunlardan başka, cilt kapları tamamen altın olan müteaddit Kur'anı Kerim ve birçok gümüş askılar göndermiştir.

Sultan Murat III. hediyeleri:

Bu hediyeler 7 adet altın kandil ve şamdandan ibaret olup bu şamdanlardan yalnız bir tanesi 24 adet yakutla murassadır.

Sultan Mehmet III. hediyeleri:

Üzerinde üç tane murassa gül halinde pafta bulunan kandil. Bu güllere ufak ve orta büyüklükte 81 adet yakut ve zümrüt oturtulmuş olup, ağırlığı 810 dirhemdir. Bundan başka, altın ve gümüşten yapılmış 4 adet kandil ve şamdan vardır.

Sultan Ahmet I. hediyeleri:

En kıymetli hediyeleri gönderenlerden biri de, henüz on dört yaşında, sünnet olmadan (1012) 1603 tarihinde tahta geçen Sultan Ahmet I. dir. Zamanında İran ve Avusturya seferleri gibi haricî gailelerden başka, dâhilde de Karayazıcı, Deli Hasan, Sekban Tavil, Kalenderoğlu, Kara Sait, Canbolatoğlu gibi mütemadiyen türeyen eşkıya beliyeleriyle uğraşmak zorunda kalan Birinci Ahmet, bütün bu gailelere rağmen dine ve bilhassa Hazreti Peygambere karşı duyduğu derin merbutiyet dolayısiyle Ravza-i Mutahharaya en kıymetli hediyeleri göndermiştir. Hattâ başına taktığı sorguca «Kadem-i Şerif» resmini yaptırmış, şair olması dolayısiyle de:

Nola tacım gibi başımda götürsem daim
Kademi resmi durur Hazret-i Şah-ı Resülün
Gül-i gülzar-ı Nübüvvet o kadem sahibidir
Bahtiyâ *durma yüzün sür kademine o gülün*

Kıtasını yazmıştır. Hazreti Peygambe-

Altından yapılmış, üzerleri kıymetli mücevherlerle işlenmiş askılar... (Topkapı Sarayı Müzesinde)

rin mübarek ayağının resmini tacı gibi daima başında taşımayı arzulayan ve o mübarek ayağa durmadan yüz sürmeyi istiyen Sultan Ahmet I. in hediyeleri, hiç şüphesizdir ki, hem seleflerinden, hem de halefleri̇nden üstün olacaktır. Şimdi bu hediyeleri anlatalım:

1 — Üst kısmı mihrap şeklinde küçük bir altın levhanın ortasına yerleştirilmiş yekpare dört köşeli «Kevkeb-i dürri» tesmiye edilen elmas. Bu, dünyanın meşhur elmasları arasında zikredilen kıymetli taşın yerleştirildiği altın levhanın üst kısmında «Şefaat yâ Resulûllah şefaat Sultan Ahmed bin Muhammed Han» yazılmıştır.

2 — Daire şeklinde altın bir levhanın ortasına oturtulmuş tahminen 80 kırat ağırlığında yekpare elmas. Bu elmasın etrafı daha ufak elmaslarla nısıf kubbe şeklinde müzeyyen olup, üst kısmında «Destur yâ Resulûllahi veş-şefaat-el-uzma senden yâ Resulûllah», alt kısmında «Şefaat yâ Resulûllah Ahmed kulun 1022» yazı ve tarihi vardır.

3 — Pilâtinden madalyon şeklinde bir levhanın üzerine merbut ikinci bir levhanın ortasına oturtulmuş yekpare badem şeklinde 40 kırat ağırlığında bir elmas ve onun etrafına da, nohuttan ufarak 14 adet yakut, yahutların etrafına nohut büyüklüğünde 14 adet elmas ve onun etrafına 15 adet fındık büyüklüğünde muhtelif şekillerle elmaslarla müzeyyen, murassa plâka.

4 — Altı köşeli ve üzeri kubbe resminde elmas ve yakutla müzeyyen, kubbesinin tepesinde büyükçe tek Felemenk elmas taşlı ve altın zincirli, köşeleri ikişer sıra elmaslı ve altı tane orta büyüklükte inci ayaklı zümrüt askı.

5 — Hazreti Peygamberin daima kabirlerinin baş tarafı hizasında bulunan ve ayakları altın kaplama bir sehpaya asılı olan altın buhurdanlık. Sehpanın top başında olan şemselerin taşları 105 adet firuze, 106 adet lâ'l ve yakut, sehpa ayaklarının herbirinin başında 17 şer taneden 51 adet lâ'l ve firuze ile müzeyyendir. Altın buhurdanlığın ağırlığı 1340 dirhem, sehpa ile beraber 1850 dirhemdir.

6 — Bir adet orta büyüklükte altın şamdan. Ağırlığı 1230 dirhem.

7 — Altın tepsi. Ağırlığı 940 dirhem.

8 — Gümüş tepsi. Ağırlığı 3680 dirhemdir.

Kemal ÇIĞ

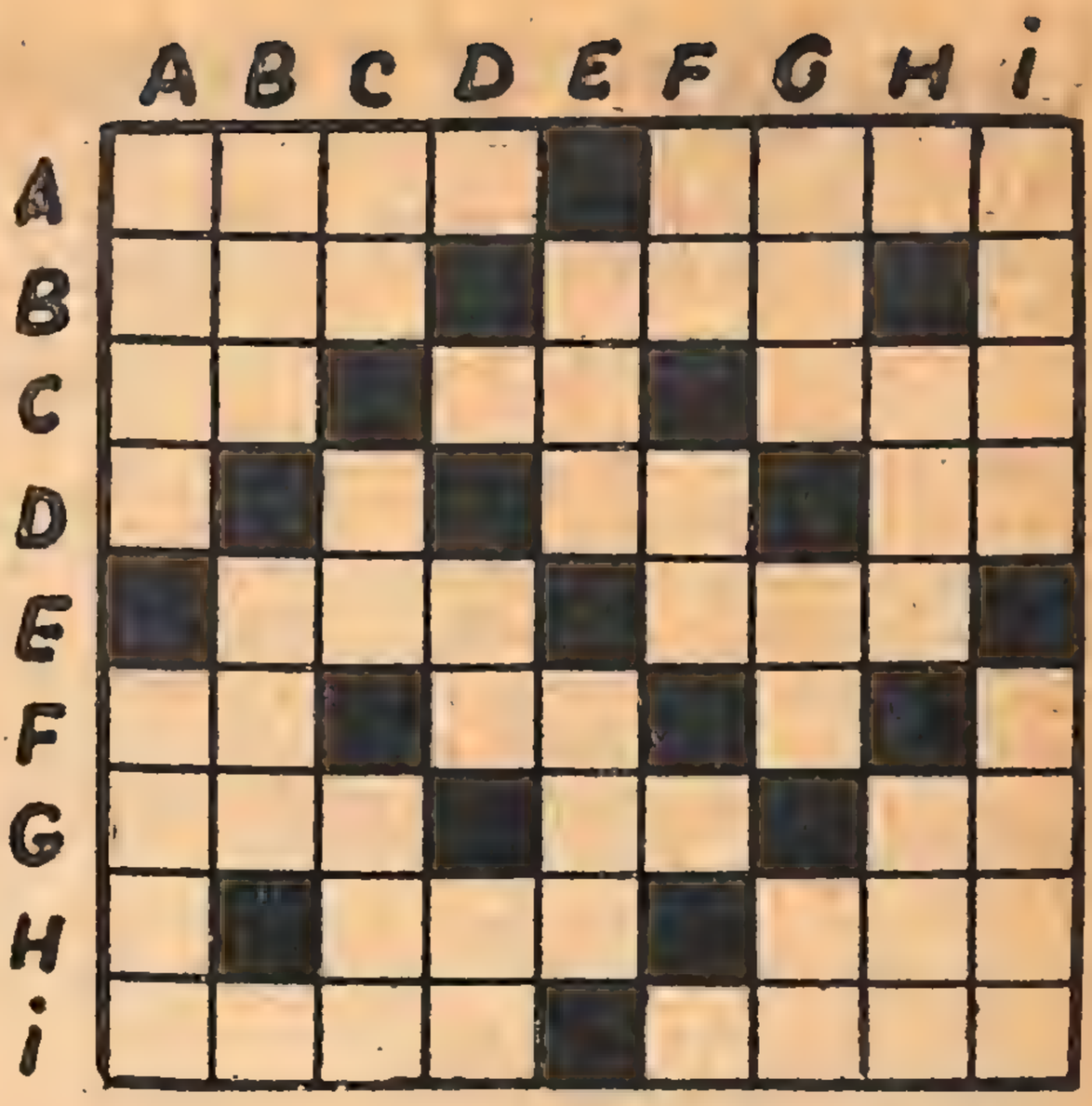

TARİH BULMACASI

Bu sayımızdan itibaren vermeğe başladığımız tarih bulmacası, bizde ilk defa yapılmaktadır. Almanyada çok taammüm etmiş olan ve hakikaten hem eğlenceli ve hem de tarihî kronolojisini inkişaf ettiren bu tarzdan büyük faydalar sağlanmıştır.

Tarih bulmacamız, birçok büyük ve mühim hâdiselerin yıldönümlerini bulma bakımından da tarih meraklılarını ilgilendirecektir. Bulmacalarda yıl, gün, Hicrî ve Milâdî yıllar da bulunacak, ayrıca Hicrî yılları Milâdîye ve Milâdî yılları Hicrîye çevirmek için aşağıdaki not, kolayca bu tarihleri bulmanıza yardım edecektir.

Bu sahifemizdeki bulmacanın çözülmüş şeklini bu sayımızdaki iç kapak sahifesinde bulacaksınız.

NOT:

Milâdî tarihi Hicrîye çevirmek için:

Milâdî-Hicrî/32 + M. — 622 = H.

Meselâ 1453 Hicrî kaçtır?

1453-622/32 + 1453-622 = Hicrî 831/32 + 831 = 26 + 831 = 857.

Aksi, Hicrîyi Milâdîye çevirmek için:

857 — 857/32 = 857-26 = 831 + 622 ki yine 1453 eder. İstenilen tarih 32 ye bölündüğü takdirde kesir artıyorsa bölüme bir eklenir. 98:32 = 3 değil 3 + 1 yanı 4 tür.

CEZAYİRLİ
Gazi Hasan Paşa

M. TAYYAR

Hasan Paşa; Türk Donanmasının Akdeniz hâkimiyetini kaybettiği 18 inci asrın ikinci yarısında Türk Deniz Tarihine şanlı sayfalar katan bir Türk amiralidir. Tekirdağında doğan Hasan Bey ilk yararlıklarını 1739 da Yeniçeri askeri olarak Türk - Avusturya harbinde göstermiş, bilhassa Belgrad üzerine yapılan hücumlarda temayüz etmişti. Avusturya harbi bittikten sonra Cezaire giden Hasan Bey şahsî kabiliyet ve zekâsı sayesinde Tilimsan Beyliğine kadar yükseldi, fakat sonra muhitinin kendisini çekememezliği yüzünden onsekiz yıllık bir hizmetten sonra vatanına döndü ve Türk Donanmasının hizmetine girdi.

Bu sıralarda Rusların Baltık filosu şimal yolu ile Cebelitarık'tan geçip Akdenize girmiş bulunuyordu. Baltıktan Akdenize bir Rus filosunun gelebileceğine ihtimal vermiyen Osmanlı ricali Moranın kısmen istilâya uğradığını görünce Türk Donanmasının Ordu ile işbirliği yapmak üzere Çanakkaleden çıkarılmasına karar verdi. Kaptan-ı Derya Hüsamettin Paşanın idaresindeki 10 köhne kalyon, 1 Baştarde, 12 fırkateyn ve çektiri'den ibaret derme çatma donanma Çanakkaleden çekilip Mayıs/1770 yılında Anapolis limanına geldi. Kapudane (1) Cezairli Hasan Paşa bu seferde Bürcüzafer kalyonuna kumanda ediyordu. Türk Donanması bir ara Anapolisten çıkacak oldu, fakat karşısında İngiliz Amirali Elphinston'un idaresindeki Rus filosunu buldu (28/Mayıs/1770). Türk donanması derhal T vaziyeti alarak -yani borda toplarını düşmana çevirerek- ateşe başladı. Her iki taraf arasında dört saat süren şiddetli bir top düellosu oldu. Neticede düşmanın üç ambarlı gemisi iyice hasara uğradığından Ruslar, selâmeti kaçmakta buldular. Hasan Paşa düşmanın peşini bırakmamak fikrinde idi. Kaptan-ı Derya Hüsamettin paşa mühimmat noksanlığı ile askerin kifayetsizliğini bahane edip bu fikre yanaşmadı. Fakat nasıl olsa bir gün çarpışılacaktı.

Cezayirli Gazi Hasan Paşa

5/Temmuz/1770 te her iki filo Çeşme limanı ile Toprak adası arasında tekrar karşılaştılar. Rus amriali Spiridoff'un kumandasındaki takviyeli düşman filosu 9 kalyon, 4 fırkateyn, 4 müsellah gemi ve 1 Kumbara gemisinden mürekkep 18 parça gemiden ibaretti Türk filosunda da 10 kalyon, 6 fırkateyn, 1 baştarde, 7 çektiri ve 6 perkende'den ibaret 30 parça gemi vardı. Türk filosu bir hilâl şeklinde yayılmış ve arkasını sahile vermişti. İlk düello Cezayirli Hasan Paşanın 84 toplu Bürcüzafer kalyonu ile amiral Spiridoff'un 66 toplu San Östaş kalyonu arasında başladı. Henüz bir dakika geçmemişti ki Bürcüzaferden atılan bir top düşman kalyonunun dümenini kırdı. Sevk ve idareden mahrum kalan San Östas kalyonu Bürcüzafer üzerine düşmeğe başladı. Her iki gemi borda bordaya geldi, kancalar atıldı, pala ve baltalar sıyrıldı, yiğit Türk gemicileri serenlerden sarkıp Rus kalyonuna atılıyüorlar ve düşmanı paladan geçiriyorlardı. Amiral Spiridoff maiyetindeki 25 subayla birlikte gemisini terketti. Düşman kalyonu tam zaptedilmek üzere iken çıkan yangın Bürcüzafere de sirayet etti. Rus amiral gemisi, cephaneliği ateş almak suretile bütün içindekilerle beraber berhava oldu. Cezayirli Hasan Pa-

---

(1) Kapudane; Kaptan-ı Derya'dan sonra en büyük rütbe.

şa beş yara almasına rağmen sonuna kadar çarpıştıktan sonra kendisini yalnız bırakmıyan Cezayirli Ahmet adındaki bir arkadaşı ile denize atıldı ve arkadaşının yardımı ile karaya çıktı. Yangının kendi gemilerine sirayetini önlemek istiyen diğer Türk kaptanları demir alıp Çeşme limanına girdiler. Hasan Paşa, o yaralı hali ile doğru Hüsamettin Paşaya koştu ve Çeşme limanına girmekle Donanmanın maruz kaldığı tehlikeyi anlattı. Fakat Kaptanı Derya , Çeşme Kalesi ile sahile tesis ettirdiği bataryaların filoyu koruyacağını tahmin ettiğinden elini Cezayirlinin o geniş, yaralı omuzuna koyarak «Merak edilecek bir şey yok, Paşa.» dedi. Düşman tarafı da hararetli müzakerelere girişmişti. Türklerin göğüs göğüse döğüşle mağlûp edilemiyeceğini anlıyan Rus dostu İngiliz amirali Elpniston gece ateş gemileri sevkiyle Türk gemilerini yakmak fikrini ortaya attı.

6/Temmuz/1770 Gece yarısı. Etraf zifiri karanlık. Hazırlanan ateş gemileri yavaş yavaş Çeşme limanına sokuldular. Müthiş de bir rüzgâr çıkmıştı. Rüzgâr altına düşen Türk gemilerini yakmak için değil dğrt ateş gemisi, bir kıvılcım bile kâfi idi. Yangın sabaha kadar sürdü. Koca bir donanma beceriksiz bir Kaptan-ı Deryanın korkaklığına kurban olmuştu.

Artık iyice şımaran Ruslar kuzeye döndüler ve Limmi önlerine gelip kaleyi muhasara ettiler. Açlığa ve susuzluğa rağmen aylarca teslim olmıyan bir avuç kale halkının imdadına birkaç bin fedai ile Cezayirli Hasan Paşa yetişti. Gün henüz ilk ışıklarını yaymadan, sabaha karşı Rus siperlerine şiddetli bir baskın yaptı ve düşman kuvvetlerinin bir kısmını denize dökerek mütebakisini kaçmağa mecbur etti (7/Ekim/1770).. Bu zafer haberine çok sevinen Padişah Mustafa III. -Cezayirli Hasan Paşayı Kaptan-ı Deryalığa terfi ettirdi. Bu yerinde taltif talihin somurtan yüzünü güldürdü.

Cezayirli Hasan Paşa başa geçince derhal tensikata başladı: Tamir olunan eski gemilerle iktifa etmeyip yenilerini inşa ettirdi. 1771 de Çanakkaleyi zorlıyan Ruslara Çanakkalenin geçilmez olduğunu ispat etti. Çanakkaleden sonra düşmanlar Midilliye saldırdılar. Hasan Paşa oraya da yetişti. Düşman kuvvetlerini bozguna uğratıp muhasarayı kaldırmağa mecbur etti.

Kuzeyde tutunamıyacaklarını anlıyan Ruslar 1773 te güneye döndüler. İstanköy önlerine gelip kaleyi muhasara ettiler. Fakat burada da bir avuç Kahraman kale halkına mağlûp olarak 500 ölü ve birçok yaralı vererek çekildiler (16 - 19 Ağustos 1773).

1774 de yapılan Kaynarca Antlaşması bu olaylara bir müddet için ara verdi. Bu antlaşmayı gerekli ıslahat için fırsat bilen Hasan Paşa boş durmadı: Kasımpaşada Kalyoncu kışlasını bina ettirdi; mürettebatın intizam içinde talim ve terbiye görmesini temin etti. Mühendishanei Bahriyei Hümayunu kurmak suretile bahriye zabitlerinin ameli olduğu kadar nazarî olarak da yetişmelerini sağladı. Müteakip yıllarda Devletin sarsılan temellerini sağlamlaştırmaya çalıştı.

1775 yılında Akkâ'ya yaptığı bir seferde asi Şeyh Zâhir Ömeri ortadan kaldırdı, Akkâyı istirdat ederek Filistini itaat altına aldı.

1779 da Yunan asîlerine karşı Moraya sevkedilen Arnavut askerlerinin isyan hareketlerini bastırdı ve Mora işlerini düzenine koydu.

1787 yılında Mısırdaki Kölemen Beylerini mağlûp etti. Mısır karışıklığını kökünden halletmek üzere iken 1787 - 1792 Türk - Rus harbi başlamış olduğundan bu işi yarıda bırakarak İstanbula dönmek mecburiyetinde kaldı.

1789 da Kradeniz'e çıkarak Rus donanmasını Sivastopol önlerinde mağlûp etti. Artık Ruslar Karadenizde Türk Donanmasının karşısına çıkamaz hale gelmişlerdi. Bunu göz önünde tutan yeni Padişah Selim III. Hasan Paşayı Tuna Cephesine gönderdi. O crada da kendini gösterdi: İsmail Kalesini başarı ile müdafaa ederek Rusları büyük bir mağlûbiyete uğrattı. Bunun üzerine Selim III. kendisini Sadrazam nasbetti (1790. Osak ayı). Hasan Paşa bu vazifede ancak üç ay kalabildi: Bütün şiddeti ile hüküm süren 1790 kışında Orduyu tanzim ve tensike çalışırken hastalanarak vefat etti. 1790 Martında Şumnu'da gömüldü.

O, gür sakalı, pala bıyığı, uzun boyu ve heybetli yapısı ile bütün Cezayir kadınlarını kendisine hayran bırakan bir aşkerdi. Hayır sahibi idi. Her yıl binlerce fakir fıkaraya keselerle altın iane eylerdi. Limni, Midilli, Sakız, İstanköy ve daha birçok yerlerde hayrat ve imaratı vardı.

O, mağlûp bir donanmayı muzaffer bir kuvvet haline getirebilecek kadar iyi bir ıslahatçı, en fena şartlar altında bile Türk askerinin kahramanlığına, harikalar yaratmak kudretine inanmış ve bu inançla arkasındaki bir avuç fedai ile zaferler kazanmış büyük bir kumandandı.

M. TAYYAR

Kendi öz oğlan kardeşiyle evlenmiş, kendisi de iki kardeşin birbirleriyle evlenmesinden doğmuş olan Kleopatra, tarihin efsaneleştirdiği bir kahraman olmuştur. 39 yıl yaşayan bu hükümdar kadının debdebeli hayatı, hâlâ filmlere, romanlara ve ressamlara mevzu olmaktadır. Resimde, onun azametli hayatını görüyoruz.

Kleopatra haşmetli bir dekor içinde

Sihirli Kadın : KLEOPATRA

Kleopatra için çok yazı yazılmıştır. En son tetkiklere göre hazırlanmış olan bu yazı, dünyanın bu en güzel ve sihirli kadınının bütün hayat ve maceralarını hulâsa etmektedir.

Yazan: KÂZIM SEVİNÇ ALTINÇAĞ

Dünyada ancak 39 sene kalabilen Kraliçe Kleopatra, hükümdarlar tarihinin güzelliği, zekâsı, coşkun aşk ve ihtirasiyle, esatir devirlerini gölgede bırakan şahsiyetlerinden biri olmuştur.

O Kleopatra ki kendi öz oğlan kardeşiyle evlenmiş; kendisi de iki kardeşin birbirleriyle evlenmesinden doğmuştur.

Mısır hükümdarlarının Makedonya sülâlesine mensup olan Kleopatra'nın aile münasebetlerini hayalimizde yaşatacak olursak, çok acayip neticelere varırız. Güzel Kraliçenin babası aynı zamanda kayınpederi, annesi kaynanasıdır. Bunlardan doğan çocukların baba dayısı, anne halasıdır. Bu çocuklar anne-babanın yeğenleridir. Bu ahlâk dışı evlenme Makedonya sülâlesinin bir hususiyetidir. Bu, onlara eski Mısır Firavunların-

Kleopatra, şahane seyahatlerinden birinde...

dan miras kalmıştır. Kardeşlerin birbirini alması Mısırda binlerce senelik bir hayata maliktir. Kleopatra sülâlesinin ikinci hususiyeti saltanatın kız tarafına geçmesidir.

Kardeşin kızkardeşle evlenmesinin sırrı:

Mısırda Firavunların ilâh olarak tanınması, bu çeşit evlenmeye yol açmıştır. Bu suretle ilâh olan hükümdar, kendi ilâhî kanına en yakın olan öz kardeşiyle evlenmekle tanrılık hususiyetlerini kaybetmemiş oluyor demektir. Fakat bu evlenme, verasetin zararlı neticelerini de kuvvetlendirmiş; binlerce sene baba ve anadan çocuklara geçen aynı kan, dejenerasyonun en kötü şeklini Mısır tahtında sürüklendirmiştir.

Makedonya tarihinin bu ihtişamlı ve güzel kadını VI. Kleopatra, irs ve istihkakla krallığa sahip olduğu için, bu saltanata iştirak edecek kocanın, ancak onun erkek kardeşi olması lâzım gelmiştir. Bunun için Makedonya kraliçeleri bu haklarını kullanmakta çok titiz davranmışlar; sık sık kardeşlerini ve akrabalarını öldürmekte büyük maharet göstermişlerdir. Bu suretle bu kraliçeler kudret ve insafsızlıkça büyük ifratlar göstermişlerdir. Bununla beraber Kleopatra bu ailenin rezalet içinde en az yüzen bir evlâdı olmuştur.

Flüt çalan sefih bir baba:

İsadan 68 sene evvel doğan Kleopatra, flüt çalan Ptolemy ismindeki çapkın ve ahlâksız bir babanın çocuğudur. Büyük kızkardeşi aile mirasiyle oynamış, babasını İskenderiyeye nefyetmiş; kocasını boğazlamıştır. İkinci koca da bir sene içinde öldürülmüştür. Bunlar tabiatiyle kardeşlerdir. İşte çocuk Kleopatra, bu ihtiras ve macera hayatı içinde büyümüştür.

O, bu sırada mahir bir binici olan Roma Generali Antony ile tanışmış ve onu teshir etmiştir. Henüz 39 yaşında olan bu yakışıklı erkeğe mukabil Kleopatra, o sırada 16 yaşında ve hükümdarlığa namzettir.

Antony'nin emri altındaki Romalılar çok geçmeden Kleopatra'yı babasının yerine bilfiil tahta çıkarmışlar, oğlan kardeşiyle evlenmesini beklemişlerdir. Çünkü bu kardeş o vakit henüz 10 yaşındadır. Aradan dört sene geçince, bu müddeti kocalık için kâfi bulan Kleopatra kardeşiyle evlenmiş ve saltanatı onunla paylaşmıştır. Fakat çocuk kralın müşavir ve mabeyincileri bütün kudreti ellerine almak için Kleopatra'nın elinden bütün salâhiyeti almışlardır.

Kleopatra tahttan indiriliyor:

Suriyeye kaçan Kleopatra, büyük bir ordu toplamış, Mısıra dönerek kardeşiyle savaşa başlamıştır. Fakat genç kraliçenin ordusu bozulmuş, Kleopatra İskenderiyeye kaçmıştır. Yenilmeyi hiçbir suretle kabul etmiyen mağrur kraliçe, bu sırada Romalı

dâhi lider Sezar'a sığınmıştır. Sezar o sırada Pompey'i takip ederek Mısıra gelmiştir. Çocuk kral Ptolemy ilk çarpışmada ölmüş, Kleopatra bütün ihtişamiyle tekrar güzellik ve Mısır tahtlarına çıkmıştır. Sezar artık Mısırın hâkimi olduğu için, kraliçenin aile hayatına girmiş ve onun kocası olmuştur.

Kleopatra'nın diğer kızkardeşi Arsinoe dağılan orduyu tekrar toplamış ve kızkardeşiyle beraber muzaffer Romalıları mağlûp etmek hulyasına kapılmıştır. Fakat yakalanan genç kız, Sezar'ın zaferi tesit edilirken bir süs olmak üzere Romaya götürülmüştür.

Kleopatra Sezar'ın metresi:

Artık Kleopatra 300 senelik bir sülâlenin debdebeli kraliçesi, Sezar'ın metresi, tahtların ve gönüllerin hâkimi olmuştur. Bundan sonra Romaya gitmiş ve Sezar'la birlikte bir aşk ve ihtiras hayatı yaşamıştır. Fakat Sezar'ın Milâttan evvel 44 senesinde öldürülmesi, o sırada henüz 24 yaşında bulunan bu güzel, akıllı ve bilgili kraliçeyi çok sarsmıştır.

O sırada Kleopatra, Romada meşhur âlim ve hatip Cicero'yu insafsızca tezyif etmiş ve bu suretle kendisine kuvvetli bir düşman yapmıştır. Bu güzel kadının şarklı tavırları ve Sezar'la sefahetleri bütün Romada nefret uyandırmıştır. Artık İtalyada duramıyacağını anlıyan Kleopatra, Sezar'dan doğan oğlu Caesarion'u yanına alarak Mısıra kaçmıştır. Fakat Mısırda beklediği iktidarı bulamamış, husran içine düşmüştür.

Fakat Kleopatranın güzelliği kadar meşhur olan iradesi, zekâsiyle birleşince Roma hükûmetini ikna etmiş ve oğlu ile müştereken Mısırın tahtına yeniden oturmuştur.

Bu sırada Roma, Sezar'ın ölümünü takip eden kargaşalık içinde çalkanmış; fakat Kleopatra insiyaklarına uyarak, bu çarpışmalarda tarafsız kalmasını bilmiştir.

Romada siyasî mücadele durulunca Antony Akdenizin hâkimi olmuştur. O Antony ki 29 yaşında bir generalken 16 yaşındaki kraliçe namzedi Kleopatra'nın füsununa bağlanmıştı.

Anadolumuzun cenubundaki Tarsus uzun senelerden beri Mısırın iştihasını uyandırıyordu. Antony bu fırsattan faydalanmasını bilmiş ve Kleopatra'yı orada buluşmaya davet etmiştir. O vakit Romanın hâkimi 42 yaşına, Kleopatra ise güzelliğinin 27 nci baharına yükselmiştir.

Kleopatra'nın Tarsus'taki büyüsü:

Antony'nin Tarsusa gelmesi, ihtişam ve debdebe tarihinde bir hâdise teşkil etmiştir. Kleopatra, muzaffer Romalılara muazzam bir ziyafet hazırlamıştır. Bütün yemekler ve içkiler altın tabaklarda ve kadehlerde sunulmuştur. Her tabak binbir çeşit kıymetli taşlarla süslenmiş, şarkın en mahir kakmacıları ve kuyumcuları tarafından hazırlanmıştır.

Kleopatra, sevgilisi Antony'yi sofraya götürdüğü zaman, bu göz kamaştırıcı altın, elmas, yakut ve zebercet manzumesini göstererek:

«— Bu gördüğünüz şeylerin hepsi bu nâçiz kraliçenin size hediyesidir. Sizi yarın da çorba içmeye çağırıyorum. Lûtfen bütün maiyetinizi de getiriniz...»

Demiş ve Antony'yi kolundan tutup yanına oturtmuştur.

Ertesi günkü ziyafet bunu gölgede bırakacak bir zenginlikte hazırlanmış; yemek bitince Kleopatra, bütün kıymetli sofra takımını, altın çatal, bıçakları, fağfur vazoları, kakmalı surahileri, cariyeleri ve esirleri Antony'nin maiyetindeki adamlara dağıtmıştır.

Kleopatra kardeşlerini öldürtüyor!

Bundan sonra, birbirlerinin varlıklarında ideal aşka kavuşan iki Akdeniz ve şark hâkimi beraberce Mısıra gitmişlerdir. Daha sonra Kleopatra, kızkardeşi Arsinos'yü öldürtmüş ve diğer erkek kardeşinin de hayatına son vererek saltanatını rakipsiz bırakmıştır.

Bundan sonra Antony Romaya dönmüş; biraz sonra da Parthia muharebesine gitmiştir. Kleopatra kocasını Antakyada karşılamış ve beraberine Antony'den olan çocuklarını almıştır. Antony bunlara «Güneş» ve «Ay» isimlerini vermiştir. Harbe giden Antony'nin Kleopatra'dan ayrılışı çok hazin olmuştur. Kleopatra Mısıra dönerken Kudüste Kral Büyük Herod'u ziyaret etmiştir. Burada şarkın iki muhteşem hâkimi karşılaşmıştır. Bunların ikisi de Suriyeye mülkiyet ve tasarruf iddia etmektedir. İki hükümdar birbirini maddî ve mânevî hâkimiyetine almak için her türlü hileye müracaat etmiştir. Bu dakikalarda Kleopatra'nın, Herod'un metresi olması âdeta kısa bir zaman meselesi olmuştur. Fakat güzel ilâhenin şarklı ruhu başka bir şarklı ile aşk ef-

Kleopatra, kendisini zehirli yılana sokturuyor...

saneleri yaratmaya müsait olmamış; birçok tehlikeli ânlardan sonra bu iki kudret timsali ayrılmışlardır.

Sönen iki güneş:

Bu sırada Roma dünyasında Antony ile Octavian karşı karşıya kalmış, Antony'nin aşkı ve kudreti tehlikeye düşmüştür. Nihayet Adriyatik denizinde Antony, bütün donanmasiyle Mısıra doğru ricat etmeye hazırlanırken, 2 Eylûl 31 tarihinde, Actium açıklarında yakalanmış ve mağlûp olmuştur. Kleopatra Mısıra kaçmış, Octavian takip etmiştir.

Kleopatra Mısırın yeni hâkimine kucaklarında yeni bir saadet takdim etmek istemiştir. Fakat müstakbel August, ne güzelliğe, ne zekâya, ne de şeytanete teslim olmamıştır. Bu sırada harbden kurtulmuş olan Antony, yanlış olarak Kleopatra'nın ölüm haberini almış ve kendisini öldürmüştür. Kleopatra'nın kalbinde gerçekten samimî bir yer tutan Antony'nin ölümü ona son müthiş kararını verdirmiştir:

Büyük iradesine herkesi boyun eğdiren Kleopatra, bu iradeyi kendi aleyhine kullanmış ve güzelliğinin en şâşaalı devrinde kendi elinde ölüme kavuşmuştur.

Kleopatra bir tezatlar mecmuasıdır: Onun kalbinde insafsızlık sevgi ile, güzel başında bilgi şeytanetle kucak kucağa yaşamıştır. O kadınlığını, saltanat ve iradesine basamak olarak kullanmıştır.

Kâzım Sevinç ALTINÇAĞ

TARİHTEN BİR FIKRA:

Ahmet Rasimin bir makalesi

Bir gün Fazlı Paşayı ziyarete gitmiş. Paşa, paskalye günü İstanbulun tenha olduğunu, bunun sebebinin de sanat ve ticaret mahalleri olan dükkânların, hep Hıristiyanların ellerinde bulunuşu olduğunu söylemiş. Muharrir değil mi, mevzu lâzım!.. Ahmet Rasim makaleye döşenmiş:

«Yürüyorum, yürüyorum, kapalı... Gene kapalı... Bir tanesi açık, leblebici. Kapalı, kapalı, habire kapalı... Açık leblebici. Kapalı, kapalı, açık bir börekçi...

Çarşı içinden âdeta tevahhuş ettim. Kalpakçılar kapalı, kuyumcular kapalı...»

Sen misin bunu yazan!.. Hemen Yıldıza çağırmışlar ve:

— Bunları yazmaktan maksadın nedir?..

Diye başlamışlar sıkıştırmaya. İzah etmiş:

— Ne olacak!.. Maksadım aşikâr: Biz leblebici, mahallebici, börekçi, nalbant; onlar kuyumcu, manifaturacı, sarraf, bakkal, lokantacı, elbiseci, kostümcü, eczacı ilâh... Biz iptidaî sanayide, onlar muazzam sanayide!..

Bu izahattan sonra güç halle yakayı kurtarmış; fakat bir şartla: «Sanayiin terakkisi esbabının istihzarı ve İslâmların sanayii mezkûreye sevkleri çarelerinin taharrisi» başlıklı büyük bir rapor hazırlıyacak...

Başa gelen çekilir... Vermiş kuvveti kaleme, ve raporu hazırlamış!..

Rasputin, saray kadınları arasında bir de tarikat kurmuştu. Resim, bunu göstermektedir.

Çarlığın Cinci Hacası: RASPUTİN

Rusya Çarını ve Çariçesini avucu içine aldıktan sonra binbir entrika çeviren Rasputin'in öldürülmesi, tarihin mühim bir hâdisesidir. Bu heyecanlı vesikayı, bütün tafsilâtiyle bu yazıda okuyacaksınız.

Yazan: AZİZ ESENBEL

Rusyanın son Çarı İkinci Nikola ile karısı İmparatoriçe Alexandra Feodorovna mutaassıptılar, dinî hurafelere ve fala inanırlardı. İmparatoriçenin bütün meşgalesi hemen hemen bundan ibaretti. Resmî merasimlere bile nadir iştirak ederdi. Etrafını bir takım şarlatanlar sararak şahsî menfaatleri için bu iptilâsını kuvvetlendiriyorlardı. İmparator ve karısının fazlasiyle düşkün oldukları ve sevdikleri Veliaht küçük Çareviç zayıf ve hasta idi, durmadan kan kaybediyordu. Bundan dolayı saraya her gün doktorlar, papaslar çağırılırdı. Yalnız Rusyanın değil bütün dünyanın meşhur ispritizmacıları Rusyaya sık sık çağırılıyordu. İmparatoriçe yaşadığı gayri tabiî hayatın neticesi olarak sık sık asabî buhranlar geçirirdi. Hattâ İkinci Nikola ile beraber Parise yaptıkları ilk resmî ziyaretleri sırasında şereflerine verilmiş olan büyük gala ziyafetinde imparatoriçenin sofrada acayip acayip baktığını ve zahmetle nefes aldığını orada hazır bulunan biraderim Paris Sefiri Salih Münir Paşadan öğrenmiştim. Ziyafetten sonra bir aralık Çar İkinci Nikola, Salih Münir Paşa ile görüşürken, karısının ve oğlunun sıhhatleri kendisini üzmekte olduğunu söylemiştir. O tarihte Fransada meşhur Doktor

Rasputin'e sonsuz bir itimat besliyen Çariçe

Papüs vardı. Asabiye ve ispritizma mütehassısı idi. Doktor bir vesile ile İmparatoru ve karısını tanıdı. Fransadaki kazancından çok daha fazla kazanç mukabilinde onlarla beraber Rusyaya gitti. Senenin 8 ayını imparatorluk sarayında geçiriyordu. Her akşam İmparator ve İmparatoriçeye türlü türlü (Inkantasiyon) bir nevi büyü yaptığı söyleniyordu. Doktor Papüs Rusyadan ayrılmak arzusunu izhar ederek Çar ve karısına veda ederken:

«— Ben hayatta oldukça sizlere dünyada hiçbir fenalık olmıyacaktır. Fakat ölecek olursam her şey değişecektir...»

Demişti. İşin garibi, Papüs'ün dediği aynen vuku bulmuştur. Doktor, Rus Bolşevik ihtilâlinden tam bir sene evvel ölmüştü. Veliahdin hastalığı sık sık doktor ve papas değiştirmeğe saik oluyordu. İmparatoriçenin çok sevdiği nedimesi, nefesi gayet müessir ve evliya gibi bir din adamı olan bir köy papazını tanıdığını söylemesi üzerine papas acele saraya getirildi.

İşte bu korkunç ve mülevves papas, Râhip Rasputin'dir.

Bir gün küçük Veliaht gene ağır suretle hastalanmıştı. Rusyanın en büyük profesörleri hastanın başı ucuna toplanmışlardı. (Emoraji) yi bir türlü durduramıyorlardı. Rasputin çağırıldı. Râhip, hasta ile baş başa kalmak teklifinde bulundu. Veliahdin vücudunu elleriyle sıvarı ve uzun bir duadan sonra hasta teneffüs etti, gözlerini açtı ve (emoraji) durdu. Daha garibi var: Veliaht uzun zaman bir daha hasta olmadı. İşte bu tesadüf eseri, bu şarlatan köy papazını Rusyanın en nafiz bir adamı yaptı ve artık Rasputin, İmparatorluk sarayından çıkmaz oldu.

Hükümdar ve karısı, her sabah onun tarafından nefes ve takdis edilmedikçe hiçbir işe el uzatmıyorlardı. Rasputin bununla da iktifa etmiyerek Rusyanın siyasetinde rol oynamağa başladı. Hattâ Nazırlara tahakküm etmeğe başlamıştı. Birinci Dünya Harbi sıralarında Almanya ile münasebette bulunduğu tesbit edilmiştir. Bunun şayi olması ve İmparatoriçe üzerindeki nüfuzunun günden güne artması yüzünden Rusyada Rasputin aleyhtarlığı geniş bir mahiyet aldı. Başta bütün hanedan erkânı olmak üzere Rusyanın en yüksek şahsiyetleri ayaklanarak Rasputin'in attırılması için İmparator nezdinde teşebbüslerde bulunmuşlardır. Fakat hiçbir netice elde edemediler. Hattâ Rasputin işi azıtarak (Tsarskoie Selo) sarayının karanlık salonlarında geceleri saray nedimelerinin iştirakleriyle (aşk-ı ilâhî) namı altında içkili âyinlere başladı. Bu arada her ne kadar Rasputin'e karşı zaman zaman suikastlar oluyordu ise de hiçbirisi muvaffak olmuyor, o da:

«— Bana kurşun işlemez!»

Diye alay ediyordu.

İmparatoriçe ise, Rasputin'in ölümü kendilerinin mahvını intaç edeceğine iman etmişti.

Rusya için askerî ve siyasî ahval pek fena gidiyordu. Birinci Dünya Harbi ise Rus ordularının aleyhine tecelli etmekte idi. Rusyayı büyük ve kanlı bir ihtilâl tehdit ediyordu ve Rusya sulh istiyordu.

Rasputin dedikodusuna ve bu şarlatanın memlekete yapmakta olduğu fenalığa bir nihayet vermek üzere başta grandükler olmak üzere Rusyanın ileri gelenleri köy papazını ortadan kaldırmağa karar verdiler.

Birinci Dünya Harbi sırasındaki Fransa Büyük Elçisi ve Akademi âzası Mösyö Moris Paleolog hâtıratında Rasputin'in katli hakkında en doğru tafsilâtı vermiştir. Bu mühim esere nazaran hâdise şöyle cereyan etmiştir:

30/11/1916 tarihinde Fransa Sefaretinin en dirayetli bir istihbarat ajanı, Büyük Elçiyi ziyaretle Rasputin'in, İmparatorun yeğeni Grandüşes İren'in kocası Prens Yusupofun sarayında geceyarısı katledilmiş ve öldürenlerin Grandük Dimitri ile milletvekili Pourişkeviç olduğunu haber vermiştir. Bu-

nun üzerine Büyük Elçi vakayı tahkik ederek şu tafsilâtı elde etmiştir:

28/11/1916 günü Prens Yousupof, Rasputin'in hususî evine giderek, karısı Prensesin Kırımdan avdet ettiğini ve kendisiyle baş başa yalnızca konuşmak istediğini söyler. Rusyanın en güzel prensesini yakından tanımak Rasputin'in en büyük emeli idi. Cumartesi gecesi saat on ikide geleceğini vaitle daveti büyük memnuniyetle kabul etmişti. Prens Yusupof, kendisini arabasiyle gelip alacağını söyliyerek ayrılır.

Tam saat 11 de Prenses, Rasputini almak üzere gider. Kapıyı Rasputin kendisi açar. En lüks elbiselerini giymiş, elmas yüzükler ve haçını takmıştı. Rasputin, Prenses ile beraber on dakika sonra saraya vâsıl olmuşlardı. Prens Yusupof misafirini sarayın birinci katındaki büyük salona alır. Salonun ortasında altın takımlarla süslenmiş mükellef, 6 kişilik bir masa hazır bulunuyordu. Envai pasta, yemiş, şampanya ve Marsala şarapları dizilmişti. Prens papasa, kendi evinde olduğunu, istediği gibi yiyip içmesini, yukarıda kayınvalidesi Grandüşesin bulunduğunu ve gitmek üzere olduğunu, biraz sonra karısı Prensesle beraber salona ineceklerini söyliyerek ayrılır. Bütün pastalar ve içkiler gayet kuvvetli dozda (Siyanür dö potas) ile zehirli idi. Yarım saat sonra Prens salona tekrar geldiği zaman Rasputin'in yemiş ve içmiş olduğunu, fakat zehirin henüz tesirini icra etmemiş bulunduğunu hayretle görür. Yukarı koşar, keyfiyeti arkadaşlarına haber verir. Bunun üzerine, her ihtimale karşı derhal Rasputin'i tabanca ile öldürmek kararını verirler. Grandük, tabancasını Pusupof'a teslim eder. Prens aşağı iner ve gayet yakından iki el ateş etmesi üzerine Rasputin inliyerek yere düşer. Tabanca sesini duymuş olan Grandük Dimitri ve arkadaşları aşağı inerler ve Rasputin'in cansız, kanlar içinde yerde yattığını müşahede ederler.

Şimdi cesedi saraydan nakletmek için plân hazırlamak sırası gelmişti. Prensler, milletvekili ve doktor, tekrar başka bir odada toplanırlar. Bir aralık Prens Yusupof, ölünün olduğu yere geldiği zaman dehşet içinde kalır: Rasputin'in ayağa kalkmış ve üzerine doğru gelmekte olduğunu görür. Rasputin, Prensin omuzlarını sımsıkı tutarak:

— Alçak herif, yarın seni astıracağım!

Diyerek bağırmağa başlar. Prens, zorlukla Rasputin'in elinden kurtularak yukarı koşar:

İşte korkunç papasın korkunç bakışı...

— Yaşıyor! Geliniz!

Diyerek arkadaşlarını çağırır. Bunun üzerine milletvekili Purişkeviç, elinde tabancası olduğu halde Rasputin'in olduğu salona koşar, fakat bulamaz. Rasputin, sarayın bahçesine kendisini atabilmişti. Kan izlerini takip ederek bahçeye koşan Purişkeviç, yetişerek Rasputin'i ensesinden tabanca ile öldürmeğe muvaffak olur. Gece saat tam iki buçuktur. Prens Yusupof ise hiddetinden, eline geçirdiği büyük bronzdan yapılmış şamdanla ölünün kafasını parça parça eder. Bundan sonra Rasputin'in cesedi Granduk Dimitri'nin otomobiliyle Krestovsky adasına götürülerek nehre atılmıştır. Rasputin'i katledenler, Rusyanın şeref ve namusunu mahveden adamı öldürmüş olduklarını Rus hükûmetine bildirmişlerdir. İmparatorun emriyle adlî takibat yapılmamıştır.

İki ay sonra Rasputin'in cesedi bulunmuştu. Büyük merasimle İmparatorluk sarayının bir köşesine gömüldü. İmparatoriçe, her gün mezarı nedimeleriyle beraber ziyaret ederek dinî âyinler yaptırıyordu.

İhtilâlin başlarında halk tarafından Rasputin'in cesedi mezardan çıkarılarak 23 Mart 1917 tarihinde petrolla yakılmıştır.

GİRİD VE MÜCAHİTLERİ

Okuyucularımız, 8 inci sayımızda Ekmel Molla imzasiyle çıkan bir yazıyı hatırlarlar sanıyoruz. Bu yazıda, Macit Uygur'un harikulâde mücadeleleri anlatılıyordu. Macit Uygur, bu yazısiyle bize, vatan ve millet uğrunda canlarını feda edercesine feragatle çalışanların isimlerini açıklamaktadır. Mücadele tarihimize geçmiş bir şahsın yazısını memnuniyetle neşrediyoruz

Yazan: MACİT UYGUR

«Tarih Dünyası» Müdiriyeti muhteremesine:

Kıymetli mecmuanızın 8 inci sayısına göz gezdirirken, şahsımı alâkadar eden ve aziz dostum Bay Ekmel Molla tarafından yazılmış bir yazı gördüm. Gerek bu mesele, gerek Girit ve Giritlileri alâkadar eden bazı tarihî hâdiselerin neşrini milli vazife telâkki ediyorum.

İngilizler, Kırım muharebesinden sonra, daha dün hâkimiyetleri altında bulunmuş olan Mısır, Hindistan vesair ülkelerdeki milyonlarca ehli İslâm topluluklarını hükûmetleri aleyhine tahrik ile bir İttihad-ı İslâm vücuda getirebileceği şüphe ve korkusiyle, Osmanlı Padişahının başkanı bulunduğu Hilâfet-i İslâmiyeye gayet tehlikeli bir düşman nazariyle bakıyor, onun vâsi ve tehlikeli din nüfuz ve kudretini elden geldiği kadar zayıflatmak siyasetini takip ediyorlardı. Girit ihtilâlleri, Balkan ve Birinci Dünya Harbleri en ziyade mezkûr devlet siyasetinin istikamet esasını teşkil etmekte idi; bir zamanlar Başvekil bulunmuş olan «Gladston» un dahi Avam Kamarası kürsüsünden:

«— Türklerin adam şeklinde dünyaya geldiğini düşündükçe insan olarak doğduğuma pişmanım!»

Diye haykırmasının, mezkûr siyasetin anahatlarından birisine işaret olduğu şüphesizdir. Hattâ meşhur «Lavrens» in Mekkede Arap dindaşlarımızı aleyhimize var kuvvetiyle kışkırtması, ve ayaklandırması hep sözü geçen siyasetin esaslı icabatındandı.

Bunlar hep oldu, evet, bütün bunlar inkârı nâ-kabil tarihî hakikatlerdir. Fakat bir şeyi itiraf etmeliyim: Mazide bize bu kadar fenalıkları dokunan İngilizlerin askerî kanunlarında adalet vardır; bunu re'yül-

Ortada Mustafa Tevfik Alyot, oturan oğlu şimdiki Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürü Halim Alyot, ortada bugün Amerikada tahsilde bulunan oğlu Haşim Alyot ve İstanbul Tetkiki İtiraz Komisyonu üyelerinden Kerim Alyot...

ayn gördüm. Ben bugün berhayat isem bu hayatımı İngilizlerin askeri kanunlarının adaletine borçluyum; İngilizler yerine başka devlet divanı harb mahkemelerine düşmüş olsaydım, muhakkak idamdan kurtulamazdım, fikrindeyim.

Türk Sefaretinin teklif ettiği bu kadar güç, bu derece ağır ve tehlikeli vazifeleri böyle bilâtereddüt nasıl deruhte ettiğime dair aldığım mektuplara karşı cevap veriyorum:

Evvelâ, karşımda Galip Kemali Beyefendi gibi, gerek Atinada ve gerek Moskovada Türklük için, İslâmiyet için cidden büyük hizmetler ifa etmiş hakikî ve büyük bir diplamot, büyük bir vatanperver bulunuyordu; saniyen, tarihen müsbet ve mukayyet olduğu üzere, Girit Müslüman ahalisi, zuhura gelmekte bulunmuş olan mütemadi Rum isyan ve ihtilâllerini bastırmak uğrunda gece gündüz idarei silâh ederek Türklüğe yakışır kahramanlıklar göstermiştir. Hattâ bu vatan mücahedesi harekâtını kolaylaştırmak ve kuvvetlendirmek için İstanbulda 26/12/1947 tarihinde vefat eden şimdiki Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürü Bay Halim Alyot'un babası merhum Alyotzade Mustafa Tevfik Bey; ve Resmo ve Kandiyedeki sair vatansever zenginlerimiz daima silâh, mühimmatı harbiye vesaire tedarik ve temini için, pek mahrem olarak, külliyetli mebaliğ sarfediyorlardı. Göz bebeğimiz, sevgili asker kardeşlerimiz, ağlar gözlerimiz önünden geçip Cezireyi terkettikten sonra, anadan babadan mahrum kalmış yetim, çaresiz yavrular mevkiinde kalan bu Girit ahalisi, yine anavatan Türkiyemize bağlılığından, Türkiyeyi en tatlı bir rüya gibi düşünmekten, Türkiye için mal, can hesap etmiyerek her fedakârlığı kemali cesaretle ve iftiharla ifa etmekten geri kalmamıştır.

Alyotzade Mustafa Tevfik Bey, Hıristiyan unsurunun Müslüman halkı üzerindeki tecavüzat ve tazyikatı şedide ve mütemadiyesine rağmen «İttihat ve Terakki» Cemiyetinin bir şubesini Hanyada tesis ile senelerce mühim millî işler ve yararlıklar ibrazına muvaffak olmuştur. Hele, bilhassa son ihtilâllerde donanmasızlığımızdan ve İtilâf Devletlerinin aleyhimizdeki şiddetli husumet siyasetinden istifade eden Rum eşkiyasının, vilâyet merkezi Hanya şehri içinde, bir de Cezirenin cenubundaki « İstiya» ve garbındaki «Selino» kazalarında ika ettikleri ve binlerce Müslüman kardeşlerimizin Endülüs vahşetlerini andıracak surette şehadetine sebep olan kanlı katliâmların ve Cezirenin her tarafında cereyan eden muharebelerle ihrak edilen Müslüman malikânelerinin ve binlerce müsmir ve gayri müsmir eşcarının feci tafsilâtını ihtiva ve izah eden «Girit Hailesi» ve Girit Vakayiine Atf-ı Nazar» namında tarihe mal olacak çok kıymetli eserler telif ve Hanya matbaasında tab: ve neşreden merhum Ağazade Mehmet Behçet Bey, Fotinzade Nesimi Bey şayanı takdir hizmetlerde bulunmuşlardı. Bedri Beyzade İbrahim Etem Bey merhum dahi kalemiyle ve ianeleriyle Pariste hürriyet mücadelesi açmış olan merhum Ahmet Rıza Beye ehemmiyetli yardımlarda bulunmuştu. Hele Sultan Aziz merhumun Parise seyahat ettiği zamanlarda, Girit isyan ve ihtilâlleri alevlenmiş bulunuyordu. Avrupalılar Giritte Müslümanların Hıristiyanları kesmekte oldukları zehabında bulunuyorlardı. Avrupalıları bu kanaate kaptıran, evvelâ dinî taassup ve saniyen Yunanistanın mütemadi ve mütenevvi propagandaları idi.

Halbuki hakikatte Giritte daima ekalliyeti teşkil eden zavallı Müslüman unsuru, Hıristiyan eşkıyasından ekseriya vahşiyane tecavüzata uğruyordu. Vaziyetin hakiki safhalarının, hangi tarafın zalim ve hangi tarafın mazlum olduğunun Avrupalılara anlatılması icap ediyordu. Bu mühim vazifeyi bihakkın ifa edebilecek, Giridin umumî ahvaline vâkıf, müdrik, zeki ve münevver bir Giritli şahsiyetin seçilerek İstanbula izamı hususu Padişah tarafından Sadrıâzam Fuat Paşaya irade buyurulmuştu. Bunun üzerine dayım merhum «Petinzade Mehmet Atıf» Efendi Padişahın huzuruna kabul buyurulmuş ve Avrupa seyahatinde maiyet-i şahaneye alınmıştı. Bu vakıayı tevsik eden malûmat, merhum İbrahim Alâaddin «Meşhur Admalar» namındaki eserinin dördüncü cildinin 1254 üncü sahifesindeki P maddesinde ve «İslâm - Türk Ansiklopedisi - Muhit-ül-Maarif» nam eserin 41 inci cüzünün 646 ncı sahifesindeki «Atıf» maddesinde ve «Osmanlı Müellifleri» nam eserin 3 üncü cildinin 110 uncu sahifesinde yazılıdır. Merhumun «Hulâsa - tül - Tevarih» namında iki ciltten ibaret bir telifi vardır.

Resmoda «Derviş Efendi Prasanos» ve Kandiyede dahi merhum valilerimizden

meşhur edib ve şair Sırrı Paşa, büyük münşi Raşit Bey ve «Hasan Bey İskilânaki» ile Doktor Molla Pertev Bey gibi vatan ve maarif hâdimleri Girit Müslüman unsurunun menfaatlerini müdafaada büyük fedakârlıklar ibraz etmişlerdi.

Hâsılı, gerek kalem ve gerek silâh kuvvetiyle Girit Müslümanlarının daima ibraz etmiş oldukları büyük millî hizmetler Türk tarihinin en şanlı, en şerefli sahifelerinden birini işgal edecektir.

Giride dair buraya kadar sıraladığım malûmat, Giritliyiz diye, kuru, cahilâne ve çocukça bir temeddüh zannedilmesin! Girit ellerimizden çıktı, vâsi ve mahfuz bir limana malik bulunan ve müstesna güzellikleriyle, şairane meşcereleriyle, mavilikleriyle Akdeniz ortasında bir pırlanta gibi parlıyan Girit üzerindeki asırlar süren hâkimiyetimiz kaldırıldı... Seneler geçti, seneler, asırlar geçecek, fakat bu cennet ve şirin cezirenin serâpa bir letafet tablosu arzeden sine-i bedia-zârında, Türk medeniyetine, Türk ilim ve irfanına, Türk hamiyet-i vataniyesine ve Türk hamaset ve şecaatine ait sakladığı ebedî ve şerefli hâtıralarını, her zaman yâd ve tezkâr etmemek, damarlarında hakikî vatan sevgisi ve kanı cevelân eden hiçbir Türk için mümkün değildir. Yalnız temenni edelim ki, bu güzel adanın ellerimizden çıkmasının en mühim sebeplerinden birisi olan donanmasızlığımız, memleketimizin âtisi için bir ibret dersi teşkil eylemiş olsun.

İşte, gerek kalbi vatan sevgisiyle çarpan çok muhterem Galip Kemali Beyefendinin karşımda bulunması ve gerekse arz ve izah ettiğim vech üzere Girit Müslümanalrının memleketlerine olan ezelî ve şiddetli alâkaları tesiriyledir ki, Atina Sefirimizin, merhum Nuri Paşaya ve kumandasındaki birkaç bin sevgili asker ve Sünusî kardeşlerimize ait tekliflerini kabul ve icra etmeyi hayatımın en mukaddes bir vazifesi olarak telâkki ettim.

Ayvalık, 1.XII.1950

Macit UYGUR

Mustafa Tevfik Alyot Kimdir?

Vatan uğrundaki hizmetleriyle temayüz etmiş ve tarihî hâdiselerde rol almış olan Mustafa Tevfik Alyotun 27/12/1947 de vefatı münasebetiyle Ekmel Mollanın, mezarı başında söylediği nutuktan aşağıdaki parçayı, onun hayatını aydınlatması bakımından neşrediyoruz

Sevgili Alyot, Girit Hanya eşrafından, mutena bir ailenin necip bir âzası olarak 1875 senesinde Hanyada doğmuş olup, ailesinin temiz muhiti içinde büyümüştür. Nadir meziyetleriyle kalbinin yüksek ve merhametli hissiyatı, kendisini tanımak şerefiyle müşerref olanları büyük bir takdir ve sevgiye sevkediyordu. Hanyanın en ileri gelen ailesinden Softazade namiyle maruf ailenin bir kıziyle izdivaç etmiş ve altı çocuğu dünyaya gelmiştir.

Merhum, hususî tahsili sayesinde garp medeniyetinin iyi taraflarını takdir edebildi ve bu suretle mutlakıyet devrinin istibdadına karşı mücadeleden bir an geri kalmadı. Giridin muhtariyet devrinde İttihat ve Terakki Cemiyetinin şubesini tesis ederek Türk vatandaşlarına hürriyet ve adalet mefhumlarını telkin etti. 1908 senesinde Mustafa Kemal Trablusa giderken Hanyaya uğramış ve bu şehirdeki «İttihat ve Terakki» şubesini ziyaret ederek aziz ölü ile tanışmış ve gördüğü fevkalâde faaliyet, intizam ve millî hizmetleri lâyıkiyle övmüştü. Bu tanışmada Mustafa Kemalin vermiş olduğu bir kartı merhum en kıymetli bir hâtıra olarak son gününe kadar muhafaza etmiştir.

Büyük Alyot, müteaddit defalar Hanya İslâm Cemiyetinin riyasetini fahriyen ifa eylemiş ve din kardeşlerinin hukukunu şiddetle muhafaza etmiştir. Yaptığı büyük hizmetlerinden biri de dindaşları arasında Türklük hissiyatını tenmih ve takviye etmesidir.

Merhum, son derece fıkaraperverdi; fıkaraya yaptığı birçok maddî yardımlar meyanından, evlerinden bazılarını yoksulları barındırmak için kendilerine kirasız olarak

(Sonu 742 nci sahifede)

Mahmut Şevket Paşa Nasıl Sadrazam Oldu?

Ahmet Bedevi, (Babıâli Baskını) yazısında, Mahmut Şevket Paşadan bahsetmişti. İhsan Nuri Sir, hâdiseyi bu yazısı ile tavzih etmekte ve yazıldığı şekilde olmadığını ileri sürmektedir.

Yazan: İHSAN NURİ SİR

Yakın tarihe ait yazıların bazısında «Babıâlî» baskısı hakkında malumat verildiği sırada bu hâdise üzerine sedarete gelmiş olan Mahmud Şevket Paşa merhuma dair vakıa uygun olmıyan neşriyata tesadüf edilmekte ve bunların bir kısmında paşa (cereyan etmekte olan hazırlıklardan haberdar bulunuyordu ve sedarete getirileceği Enver Bey tarafından bir kaç gün evvel kendisine bildirilmişti.) denildiği gibi bir kısmında da (Sadaretin evvelâ Enver Bey tarafından merhum İzzet Paşaya teklif edilerek kabul etmemesi üzerine Mahmud Şevket Paşaya teklif olunduğu) yazılmaktadır. Bu her iki beyanın merhumun hattı desti ile muharrer olup halen Bağdatta biraderi

Türk ordusu eski subaylarından Halid Süleyman Bey nezdinde bulunan gayrı müntesir hatıratına uymadığını açıklamayı bir hakikatin tezahürü için vazife bilirim.

Balkan harbinin aleyhimize döndüğü ve düşmanların Çatalca hattı müdafaasına dayandığı günlerin birinde, Talât ve Hacı Adil Beyler paşanın evine ziyarete geliyorlar. Ahvali hazıra hakkında konuşup teessürlerini birbirlerine naklediyorlar. Paşa, Talât ve Hacı Adil Beylere bir kaç gün evvel yapmış olduğu ziyaretleri şu suretle anlatıyor:,

«Geçen gün Beyoğlu cihetine geçtim. Almanya, Avusturya ve Fransa sefirlerini ayrı ayrı ziyaret ettim. Kendileriyle vaziyet hakkında görüştüm. Almanya ve Avusturya sefirleri bize karşı hayırhah bulunmakla beraber ordumuz askerî bir muvaffakiyet göstermedikçe lehimizde bir müdahele veya tavassuta imkân göremediklerini ifade ettiler. Fransa sefiri de hemen hemen aynı beyanatta bulundu. Sanki iki rakip zümre sefirleri benim kendilerini ziyaret edeceğimi ve bu mevzu üzerinde görüşeceğimi biliyorlarmış da ağız birliği etmişler gibi mütaalada bulundular. Bu hal karşısında vaziyetin inkişafına intizardan başka yapacak bir şey göremiyorum, dedim. Bu sözlerim üzerine her iki zat mey'us ve mütevekkil bir eda ile avdet ettiler.

(İstanbul Mezarlıklarında Fatihin Adamları) başlıklı yazımızın üçüncüsü maalesef bu sayımıza yetişememiştir. Bunun sebebi, üçüncü yazının mevzularından biri olan bir mezar taşının okunmasının henüz tamamlanamamış olmasıdır. Bu mezar taşı, şimdiye kadar hiç kimse tarafından okunmamış, binaenaleyh bahis de edilmemişti. Gelecek sayımızda, bu ilk defa okunmak muvaffakiyeti temin edilen pek mühim kitabenin klişesini ve metnini de neşredeceğiz. Bu sayımıza yetiştirecediğimiz için okuyucularımızdan özür dileriz.

Geçen sayımızda hazinede saklı bir aynadan bahsederken, eski tabirle mıntaka-i büruc mânasına gelen zodiaque bir hâs isim olarak kaydedilmişti. Kıymetli okuyucularımızdan Doktor Talha Seymenoğlu, bir mektupla bu yanlışlığa işaret etmiştir. Alâkasına teşekkür eder, okuyucularımızdan özür dileriz.

FIKRA

Çalınan Taş

Hudavendigâr Sultan Murat zamanında, Pilevne kalesinden alınan ganimetler hazineye gelirken bir altın tas kaybolur. Tası, hizmette bulunan iç ağalarından birinin aşırıp takkesinin altına sakladığını padişah fark eder. Hazinedara:

— Ganaim içinde bir de altın tas vardı, ne oldu?

Diye sorar. Hazinedarın cevap vermek için telâş ettiğini görünce:

— Müsterih ol, tas zayi olmamış. Bu mucip oğlan seninle eğlencek için başına giymiş, çıkar da al! der.

Fakat bir kaç gün sonra evime gelen bir heyet Nazım Paşanın bir kaza kurşunu ile vefat ettiğini ve Kâmil paşanın da istifa eylediğini ve sedaret makamının boş bulunduğunu anlatarak sedareti kabul etmekliğimin vatan ve millet menfaati icabından olduğunu söylediler. Uzun boylu düşünmeye ve münakaşaya hal ve zaman müsait değildi. Teklifi kabule mecbur oldum. Üsküdar iskelesine geldiğimiz zaman bir istimbot bizi beklediğini gördüm ve hayretle Saraybumuna doğru yol almaya başladığımız ve Almanyanın (Göben) zırhlısının - şimdiki Yavuz zırhlımız - yanından geçtiğimiz esnada gemi bizi düdüğü ile uzun uzun selâmladı. Her hangi bir söz ve vaidde bulunmaksızın kabul ettiğim sedaret makamına gitmek üzere Sirkeciden Babıâliye doğru çıkarken halk (Edirne bizim canımız feda olsun kanımız). diye haykırıyordu.

İhsan Nuri SİR

NOT:

Ahmet Bedevi Kuran, Babıâli Baskını yazısındaki fıkrasını Ali Haydar Mithat Beyin neşrettiği (Hâtıralarım) isimli kitabın 243 üncü sahifesinden aldığını, binaenaleyh verdiği malûmatın tevsik edilmiş bulunduğunu; mamafih, ileride gene bu bahse temas edeceğini söylemiştir. Tarih Dünyası, esasen hiçbir taraf tutmamakta, sadece yakın tarihin bilinmiyen bazı hâdiselerini aydınlatmaya hizmet maksadiyle bu yazıları neşretmektedir.

Sultan İbrahim Deli mi, Hasta mıydı?

Şimdiye kadar tarih âlemine meçhul kalmış olan Sultan İbrahimin ilk defa Tarih Dünyası'nda neşredilmiş olan mektup, ferman ve telhisleri, en meraklı safhasına girmiş bulunmaktadır. Sultan İbrahimin bir akıl hastası olup olmadığı hakkında tam bir fikir vermeğe yarayacak olan bu yazılardan sonrdır ki, bu padişah iç yüzü ile tanınmış olacaktır.

Yazan: M. ÇAĞATAY ULUÇAY

Sultan İbrahimin tuhaflıkları ve fıkraları:

Sultan İbrahimin yaptığı gayri tabiîliklere ve garip hareketlere dair tarihlerimizde muhtelif misaller vardır. Bilhassa bunlardan çok üzerinde durulanları, Padişahın Edirne odunlarını beğenmeyip İstanbuldan odun getirtmesi, İstanbul sokaklarında arabaların dolaşmasını men'etmesi, sekizinci Haseki ile İbrahim Paşa sarayında yaşamak istemesi ve bu sarayı kürkler ve nadide kumaşlarla tefriş ve tezyin etmek istemesi, üçüncü hasekisine altından ve kıymetli taşlardan bir araba yaptırtması, kızkardeşlerini sürdürmesi ve hasekilerine hizmet ettirmesi... ilh. dir.

O devir vakanüvisleri, sarayın ve hükümdarın bir memuru gibi olduklarından, çok zaman bu nevi tuhaf, hoş görünmiyen ve sultanı halkın gözünde küçük gösterecek şeyleri yazmamakta büyük bir itina gösterirlerdi. Bu yalnız vakanüvisler için değil, bütün Enderun halkı için de böyle idi. İmparatorluğun kuruluşundan itibaren haremde birçok şeyler olup bitmişti, fakat bunlar ne harem ağaları ve ne de mensupları tarafından hiçbir kimseye söylenmemişti. Hareme v esultanların hususî hayatlarına ait olan bu gibi noktaları devri adamları veya sultanlar hâtırat kabilinden yazmamışlar ve bize kadar intikal ettirmemişlerdir. Bu itibarla Babüssaadeden içeride cereyan eden hâileler, çevrilen dolapların ancak sızıntıları bize kadar intikal edebilmiş, diğer kısmı bu olayların artistleri ve şahitleriyle beraber rahmet-i rahmana kavuşmuşlardır. Hulâsa Enderun halkı «ser verip sır vermediğinden» sultanlara ait birçok şeyler kulaktan dolma ve uydurmadır. Sultanların ölümünden sonra yaşayan ve vakaya şahit olan vakanüvislerin yazdıkları ise daha inanılır ve güvenilirlerindendir. Bu itibarla sultanların hayatını, ancak bugün elde mevcut vesikalarla ihya etmek ve yazmak mümkün olabilecektir. İşte Sultan İbrahimin hatları da -hayatının her cephesini aydınlatmasa da- muhtelif kısımlarını anlamamıza yarayacaktır.

Sultanların hasekileri, sır kâtipleri, dilsiz, cüce ve musahipleri bugün onlarla beraber göçmüşlerdir; fakat onlardan artakalan bir sürü vesika hâlâ o günlerin ruhunu, hayatiyetini içlerinde taşıyorlar. Yeni bir anlayışla tarih yazmak ve hataları düzeltmek sitiyenlerden himmet ve merhamet bekliyorlar. İşte şimdi yazacağımız ufak ufak fıkralar ve hatlardan alınan parçalar, Sultan İbrahim hakkında bize yeni yeni bilgiler ve fikirler verecektir sanırım:

Sultan İbrahim, bir şey tamir ettirmek istediği zaman, yahut da yaptırmağa kalkıştığı vakit bu işe Sadrıâzam veya Defterdarı memur ediyordu. Üsküdar sarayını tamir ettirmiş bir havuz yaptırmıştı. Havuz inşa olunurken Sadrıâzamı: «*Selâmdan sonra Üsküdara varup havzı göresin, eyüce oldu mu? Sonra bildiresün. Balayki gönlümce olaydı, şöyle bilesin.*» havuzun teftişine göndermişti.

Hasta olduğu bir gecede Topkapı sarayında yaptırmakta olduğu İftar Köşkünü hatırlamış, hasta hasta eline kalem ve kâğıdı alıp köşk inşaatının ne yolda gittiğini sormuştur. Sadrıâzam, Sultan İbrahimin hattını şöyle cevaplandırmıştır: «... *Gece bu kullarına hatt-ı hümayunları vârit oldu. Mizac-ı hümayunları bihamdillâhi taâlâ iyilik üzere olduğu ve İftar Köşkünün itmamı babında ferman-ı hümayunları olmuş. Benim şevketlû padişahım, zikrolunan köşkün yapısının çoğu yapılup azı kalmıştır, itmamı-*

na takayyüt olunur...» Yapı ve tamir işleriyle Şehremini, Hâssa mimarbaşı meşgul olması icap ederken, Sultan İbrahim Sadrıâzam ve Defterdarı da bu işlerde inşaat emini gibi kullanıyor ve devlet işlerinin yolunda gitmemesine, aksamasına meydan veriyordu.

Şu hat bir padişahın hattına hiç benziyor mu? Sanki istiskal ediliyormuş, kendisine doğru cevap verilmiyormuş gibi okuyucular üzerinde tesir yapmıyor mu? «*Selâmdan sonra Osman geldi mi? Beni seversen doğru arzet. Ahşam belki gelür deyu cevap eyledik demin, şöyle bilesin.*»

Kâfirin biri, herhalde sarraf veya bezirgân olsa gerek, hasekilere, onların beğenmediği hediyeleri takdim etmiş. Padişah, kadınlarının şikâyeti üzerine şu hattı Sadrıâzama göndermiştir: «Selâmdan sonra demin sana haber gönderdiğim malûmun oldu mu? Merhum babam caniyçün benim hasekilerime *hor hakir hadiye kim gönderirse asla rızam yok. Sana her zaman demez miyim kimse zulmetmediğüm içün mü. Şimdengeru gör, bak takayyüdümüze. Ben yedi iklim padişahı değil miyim? O gâvuru şöyle sıkış sıkarım ki hiç olmaz, şöyle bilesin.*»

Sultan İbrahim sâftı, etrafındakilerin sözüne çok inanırdı. Bilhassa hasta ve dertli olduğu için, hocaların, üfürükçülerin sözlerine büyük kıymet veriyordu. Bir tarafta iyi muskacı veya üfürükçü işitti mi onu hemen getirtiyordu. Her adamın gelişinde biraz teselli buluyor, kendisi iyi hissediyordu. İşte böyle bir şerif kendisini ziyaret etmiş, evlâdı olacağını, halkın üç güç oruç tutmasını ve üç bin salâvat-ı şerife çevrilmesini söylemişti. Sultan İbrahim buna fevkalâde sevinmiş ve emrini vermişti: «*Sen ki Veziriâzamsın, malûmun olsun ki bir şerif rikâbımıza geldi, biraz Habib-i Ekremi rüyasında görmüş ki benim için cümle kullarum üç gün sâyim olsunlar ve sen dahi ve eğer cümle vüzeraya dahi tenbih edesin tutsunlar, evlâdım gelmek niyetine ve üç bin salâvat-ı şerifimi çevirsinler, onu da görelim.*»

Sultan İbrahimin anası bir gün gezmek için Arpaemininden bir koçu istemiş, o da bir asma arabası göndermiş. Halbuki Sultan, valide, haseki ve şehzadelerin kendilerine mahsus arabaları, saltanat arabaları vardır; onlarla gitmesi lâzımdır. Âdi koçulara binmek onları küçük düşüreceği gibi, o devir telâkkilerine ve zihniyetine göre ayıptır da. Bu vaziyeti anası Sultan İbrahime anlatmış olmalı ki, köpüren Padişah hemencecik şu hattı yazmıştır: «*Beni seversen Arpaeminini azarlıyasun, anama böyle asma arabaya bindirdi, koçu istedi de. Demin de yalıda sana demiş idüm, şimdi göç* (1) *oldu bilmezin her ahvali şöyle bilesiz.*»

Sadrıâzam, sırası gelen iki kadıya memuriyet verilmesi için telhis göndermiş, tâyinlerde bulunmuştu. Eşref saatine rastlamadığı için telhisin üzerine: «*Gönlüm yok verme, âhare verildi ise, kabahat değil, vermem*» yazmıştır.

Tıpkı bunun gibi İbrahim Paşa oğlu Abdülbaki, Cağala zade Mahmut Paşa oğlu İbrahim ve merhum Ebubekir Paşa oğlu Mehmede kırkar akçalık dirlik ihsan edilmesi telhisine de: «*Neyler gönlüm yok, verme. Kaçan gönlümden kopar ihsan ederim, şimdi dursun*» yazmıştır.

Perşembe günleri, bu zamanlarda türbeleri ziyaret günüdür. Padişahın ziyarete gidip gitmiyeceğini Sadrıâzam bilmediği için, eğer gidilecekse, ağalara emir vermek, gezi için gerekli şeyleri hazırlatmak için, telhis yazıyor ve iradelerinin ne yolda olduğunu soruyor. Padişahın şu cevabı, bu ziyaret işini angarye kabilinden saydığını ne iyi gösteriyor: «*Malûmum olmuştur, hemen yarın çıkarım, ondan da kurtulalım! Tenbih edesin.*»

M. Çağatay ULUÇAY

BİR AÇIKLAMA

Banoğlu Yayınlarından olan (Coğrafya Dünyası) nın birinci sayısı, ümidimizin üstünde bir alâka görmüş, bazı bayilerimiz yeniden sipariş etmişlerdir. 100 sahife tutan Coğrafya Dünyası'nın muayyen miktarda basıldığı ve ikinci baskısının yapılmasına imkân olmadığı ilân edilmişti. İkinci sayısı hazırlanırken birinci sayısının bitmek üzere oluşu karşısında Tarih Dünyası okuyucularına bu açıklamayı yapmak zorunda kalıyoruz: Coğrafya Dünyası'nın birinci sayısını edinmediniz se bir müddet sonra bu imkâna tamamiyle yok olmuş olacaktır. Okuyucularımızın bu satırlarımızı bir reklâm telâkki etmemelerini bilhassa rica ederiz. Biz, ne Tarih Dünyası, ne de Coğrafya Dünyası için böyle reklâmlara lâzum görmemekteyiz.

Abdülhamid Hakkında

Majeste Abdullahın Hâtıraları

— 3 —

Sultan Abdülhamit hal'edilip İstanbulda ahval sükûnet bulduktan sonra Hicaza Fuat Paşa adında bir vali gönderildi. O sıralarda babam, yazlığa (Taif) e gitmeğe hazırlanıyordu. Hareket etmeden önce, ikide bir asayişi ihlâl eden, yol kesen (Benî Haris) kabilesini tedip etmek için bir kuvvet hazırlamamızı emretti. Bazı gönüllülerden ve Emîrin atlılarından ve hecinlilerinden müteşekkil bir kuvveti bu eşkıyaların üzerine yolladık. Birkaç musademeden sonra bu kabilenin azılı elebaşıları teslim oldular.

Bundan başka, Mekke ile Medine arasındaki dağlarda eşkıyalık edip Hacılardan haraç alan ve etrafa dehşet ve korku salan (Matir) kabilesini tenkil etmek için de bir kuvvet gönderdik. Fakat talihsizliğe bakın ki bu kabilenin kendine merkez ve sığınak ittihaz ettiği yerler çok muhkemdi. Bu yüzden mühim kayıplar vermiştik. Onlardan da birkaç kişi telef olmuştu. Bu tenkil harekâtında ben de bacağımdan yaralanmıştım.

Babam, Taife vardıktan sonra, Natir kabilesinin üzerine bir baskın hareketi yapmamızı emretti. O esnada bu eşkıyalar, dağlardaki muhkem yerlerini terkedip, vadide çadır kurmuşlardı. Şafakla beraber yaptığımız bir taarruz hareketiyle, eşkıyaları teslim olmak zorunda bıraktık.

Ertesi sene, babamla bazı Emîrler ve eşraf Necit taraflarına gidip o havalide yaşıyan bazı Hicaz kabilelerinin durumlarını yokladılar.

O sıralarda Necit ülkesini aralarında paylaşamıyan İbnürreşit ve İnbüssüut da bu kabileleri elde etmeğe çalışıyorlardı.

Ben Mekkede babamın vekili olarak kalmıştım. O günlerde adamlarımız Uteybe kabilesinden vergi toplıyan, bugünkü Süudî Arabistan Hükümdarı Abdül'aziz el-Süud Hazretlerinin kardeşi Emîr Saidi tevkif etmişlerdi. Fakat çok geçmeden babamla İbnüssüud arasında yapılan bir anlaşma gereğince serbest bırakıldı.

Bu münasebetle, şu hâdiseyi belirtmek lâzımdır:

İleride bahsedeceğimiz (Asir) savaşına hazırlandığımız sıralarda, Osmanlı hükûmeti

Abdülhamidin bir selâmlık günü alınmış resmi. (Fransızca Illustration'dan)

Başvekili İbrahim Hakkı Paşa vasıtasiyle İngiltereden bir ihtar aldım. Hakkı Paşanın bildirdiğine göre, İstanbulda bulunan İngiliz Sefiri, Mekke Emîri babamla, Emir Süud bin Abdü'azizin Necit Emîri Abdürrahman oğlu Abdül'azizi tazyik ettiklerinden şikâyet etmiş ve bu Emîrin Hindistanla sıkı münasebette bulunduğunu bildirmiştir. Hakkı Paşa bana yazdığı mektupta ezcümle şöyle diyordu:

«Babana selâmımı bildir ve kendisine, İngiltereden çekinmesini anlat. Kuveyt hâdisesinden sonra ona artık yardım edecek durumda değilim.»

Asir muharebesi:

Babamla Osmanlı hükûmetinin aralarının açılmasına sebep olan en mühim hâdiselerden biri de (Asir) seferidir. Seyit İdrisinin muhasara ettiği Asir'in başşehri (Ebha)yı ve içinde bulunan kuvvetleri kurtarmak için, Padişahtan babama bir emir gelmişti. O sıralarda Yemenin başşehri (San'a) da İmam Yahya tarafından kuşatılmıştı. Hicazla Yemen arasında bulunan Asir ülkesi İd-

risî diye anılan Muhammet bin Ali adında nüfuzlu bir zatın idaresinde idi.

İdrisi, Onsekizinci asırda Mekkeye Hac farizasını eda etmek maksadiyle gelen âlim ve fâzıl bir Merakeşli muhacirin sülâlesindendi. Seyit Muhammet İdrisî, Kahirede tahsil görmüş, siyasî gayeler peşinde koşan bir adamdı. 1909 da İmam Yahyanın teşvikiyle ve Habeşistanda bulunan İtalyanların yardımiyle Osmanlı hükûmetine karşı isyan etmişti. O sıralarda İtalyanlar Libyayı işgale hazırlanıyorlardı. Osmanlı hükûmetinin nazarını Yemene ve o havaliye çevirmek için İdrisîye ve İmam Yahyaya silâh ve mühimmat yollıyarak isyana teşvik etmişlerdi. Babam, Osmanlı ordusiyle birlikte İdrisînin üzerine yürümüş ve (Kunfuze) denilen yere, kendisine askerî imdat yolanmasını istemişti.

Ben o sıralarda, yani 1911 de İstanbul Meclisi Mebusanda Mekkei Mükerremenin milletvekili idim. Babam, beni Hicaza çağırınca oraya hareket etmek için Hakkı Paşadan izin istedim. Memnuniyetle verdi ve bana yakın bir alâka gösterdi. Meclisi Mebusan Reisi Ahmet Rıza Bey de, hükûmetin, babamın şahsî nüfuzuna çok itimadı olduğunu söyledi.

Hicaza giderken, Hıdiv Abbas Hilmi'yi ziyaret ettim. Hıdivî, Seyit İdrisîye yakınlık gösteriyor ve zannedersem ona yardım da ediyordu. Bana sordu:

— İdrisînin isyanını bastırmak için mi İstanbuldan geldin?

— Evet!

Diye cevap verince, Hıdivî:

— Şimdi yazdır, dedi, Kızıldeniz sahili çok sıcaktır. Bu seferi, sonbaha bırakırsanız daha iyi olur.

Ona şu karşılığı verdim:

— Ordu şark tarafından da ilerliyebilir. Hem geç kalırsak (Ebha) nın da İdrisînin eline düşmesi ihtimali vardır.

Hıdivî:

— Fakat Arap efkârı umumiyesi bu hareketinizden endişe etmektedir.

Ben:

— Ne yapalım... Cenup Arap ülkeleri bir takım cahil Emîrlerin idaresi altında inlemektedir. Bu Emîrler, o memleketleri ecnebilerin ağızlarına hazır bir lokma olarak vermğee çalışmaktadır.

Hıdivî, bunun üzerine, bana muvaffakiyet dileyerek sıhhatime itina etmemi tavsiye etti.

Asir savaşı esnasında askerler arasında kolera âfeti başgösterince Hırivînin son nasihatini hatırladım.

TARİH DÜNYASI'NIN NOTU: Majeste Abdullahın Türkiyeyi alâkadar eden hâtıraları burada bitmektedir. Şimdiye kadar neşrettiğimiz hâtıralarda mühim bazı hâdiseler aydınlanmış bulunmaktadır.

Girid ve Mücahitleri

(Baş tarafı 736 ncı sahifede)

vermiş bulunduğunu şükranla kaydetmek lâzımdır.

Muhterem ölü, millî hissiyatından dolayı, 1915 senesinde, Venizelos tarafından Midilli adasına nefyedildi ve uzun zaman orada kalmağa mecbur oldu; bu nefiy hâdisesi kendisinin millî hissiyatını daha fazla kamçılamaktan başka bir şey yapmadı.

Merhum Alyot, bütün çocuklarına yüksek tahsil verdi; onları, bilgilerini genişletmek için Avrupaya ve Amerikaya gönderdi. Mükemmel bir şekilde yetişmiş olan çocuklarının bugün memleketimizde mühim mevkiler işgal etmeleri hepimiz ve bilhassa hemşerilerimiz için şayanı iftihar bir keyfiyettir.

Hamiyetli Alyot, 1924 senesinde mübadele dolayısiyle İstanbula gelerek yerleşmiş ve böylece, çoktan beri hasretini çektiği öz vatanına ve hürriyet muhitine kavuşmuştur. Bir insanın hayatında nail olacağı en büyük saadetin bu suretle başlamış olduğu bir zamanda, musap olduğu şeker hastalığı yüzünden, evvelâ bir kolunu, sonra bir ayağını feda etmek mecburiyetinde kaldı. Çok uzun süren hastalığı esnasında tıp ilminin icap ettirdiği en son tedbirlere başvuruldu, en mutena bir bakım gördü. Bu da, yetiştirmiş olduğu hayırhâh evlâtlarının büyük bağlılık ve fedakârlıkları sayesinde mümkün oldu. Son günlerde dahi çocuklarına, insaniyete hizmet etmenin en birinci vazife ve bu fâni dünyanın her türlü göz kamaştırıcı ışığından sakınmaları lüzumunu telkinde devam etti.

Ekmel MOLLA

Nile kurban edilmek üzere bulunan elleri ve ayakları bağlı bir genç kız...

Nil'e Kurban Edilen Kızlar

Üç sene evvel Kahire antikacılarından birinde görülüp, Mısır Eski Eserler Dairesi tarafından 1.000 Mısır lirasına takriben 10 bin küsur Türk lirası) satın alınan çok eski bir papirüs tomarının mevcudiyeti gizli tutuluyordu. Sebebi de, bu tomarın zedelenmeden açılması, üzerindeki eski Mısır yazısının hiyeroglif yazısına, ondan sonra bugünkü dillere çevrilmesi, bu suretle mahiyetinin ve tarihî kıymetinin bilinmesi icabediyordu. Eğer bir İngiliz gazetecisi haber alıp da, birkaç ay evvel «Daily Miror» gazetesinde ifşa etmeseydi, bu tarihî vesikanın mevcudiyeti, belki de senelerce daha bilinmiyecekti.

Bu, Milâttan 1295 (zamanımızdan 3245) sene evvele ait takvimin mevcudiyeti ifşa edilince, uyanan alâkayı bir dereceye kadar tatmine lüzum gören Mısır Müzesi, I. Faruk Üniversitesi profesörlerinden, eski eserler mütehassısı Dr. Abdülmuhsin Bekir vasıtasiyle, bu eski eserin resimleri gösterildi.

Şimdi bu «Papirüs-takvim» e karşı, dünya tarihçileri arasında, büyük bir alâka uyanmış bulunuyor ve Mısır Müzesinden, eserin bir an evvel neşri isteniliyor. Hattâ meşhur İngiliz eski eserler mütehassısı Sir Alan Gardnier, gönderdiği bir mektupta: «Bu papirüs-takvim, tam metniyle ve bir an evvel tercüme ve neşredilmezse beşeriyet tarihi için büyük bir kayıptır» diyor.

Bu yeni bulunan vesika, hakikaten, bu kadar ehemmiyetli midir? Profesör Abdülmuhsin Bekir'e göre bu ehemmiyet aşikârdır ve mazinin karanlıklarını aydınlatmakta tarihçilere mühim bir rehber olacaktır. Profesör diyor ki:

— Bu «Papirüs-takvim» bize, bugünkü Mısırlıların, hâlâ Firavunlar devri ecdatlarının âdet ve itikatları izinden ayrılmadıklarını gösteriyor. 4.000 sene evvelki ecdadımız da bugünküler gibi müneccimliğe, zayçalara inanıyorlarmış. Tercüme etmekte olduğum eser gösteriyor ki, eski Mısırlılar, senenin 360 gününü (onlar diğer beş küsur günü bilmiyorlar) uğurlu ve uğursuz günlere ayırıyorlarmış. Londra televizyon istasyonundan bu eski eser metninin resmini gösterdiğim zaman izah ettiğim veçhile, meselâ feyezan mevsiminin 2 nci ayının 6 ncı günü uğurlu sayılıyormuş ve o gün doğanlar «çok içmek neticesinde öleceklermiş». Televizyonu seyreden İngilizler bunu işret etmekte uğur bulunduğu şeklinde tefsir ederek pek neşelendiler ama, kendilerine, eski Mısırlıların bundan böyle bir şey kastetmediklerini, o gün doğanların çakırkeyif bir halde bulunan biri gibi tatlı bir sarhoşluk keyfi içinde, ıstırapsız öleceklerini anlatmak istediklerini söyledim. Altı kırmızı çizgi ile işaret edilmiş olan bu uğurlu tarihten iki gün sonra gelenin altında siyah işaret görüyoruz. Bu, uğursuz bir gündür. O gün evden çıkılmamalıymış, hattâ zevceye de yaklaşılmamalıymış.

«Papirüs-takvim» in asıl ehemmiyeti, hâlâ ısrarla üzerinde durulan bir takım efsanelerin mahiyetlerini aydınlatmasıdır. Meselâ «Nil'in nişanlısı» efsanesi gibi. Gâya Nil taştığı zaman, gazabı teskin edilmek için nehre güzel bir kız atılırmış. Mısırlılar, bu efsaneye o kadar inanmışlardır ki, bugün bile «Kat'-al-bahr : Nehri kesmek» bayramı yapıyorlar. Takvim, böyle bir şeyin aslı olmadığını sarahatle bildiriyor. «Papirüs-takvim» in anlattığına göre, o günkü merasimde, kız değil, nehrin kaynayan sularına kâhinler tarafından, üzerlerinde ilâhlara tazarrular yazılmış levhalar, Mısır baş mâbedinden alınmış muhtelif ilâh ve ilâhe heykelcikleri atılıyormuş. Bu da gösteriyor ki, medeniyette pek ilerlemiş olan eski Mısırlılar, insan kurban etmek vahşetinden pek uzak bulunuyormuş.»

«Papirüs-takvim» in tercümesi henüz tamamlanmamıştır.

M. Rasim ÖZGEN

Üstü İşlemeli Kama

Topkapı Sarayının kıymetli eserlerinden olan bu kamanın üzeri, gümüş, altın kakmalar ve elmaslarla Türk stilinde işlenmiştir. Üzerinde (Sahip ve mâlik Felek zade Süleyman Ağa, 924-951, Amel-i Mehmet) cümlesi kazılıdır.

Bu çok enteresan tarihî resim, Amerikalıların Ortaşarkta başladıkları ilk ticaret teşebbüsünü göstermektedir. Resim, Şeria nehri önünde çekilmiştir. Amerikalılar, Hazreti İsanın vaftiz olduğu Şeria nehrinin mukaddes sularını bir aralık, fıçılarla Amerikaya taşıyarak oradaki Hıristiyanlara satmışlardır. Resimde, bu mukaddes su ticaretini idare eden Ali Rıza adında bir Türk ile Maksimos adındaki bir Rum, Türk ve Amerikan bayrakları altında görülmektedir.

COĞRAFYA DÜNYASI'nın İkinci Sayısı

Coğrafya Dünyası, gerek Türkiye ve gerek dünya coğrafyasına ait en enteresan resim ve son derece faydalı yazılarla çıkmaktadır. Birinci sayısı kapışılan bu eşsiz mecmuanın ikinci sayısında okuyacağınız yazılardan birkaçı:

1 — KARADENİZ (Profesör Hâmit Sadi Selen),
2 — DÜNYA PETROL SANAYİİ VE ARAŞTIRMA BÖLGELERİ (Asistan Erol Tümertekin),
3 — HATAY (Nazmi Sevgen),
4 — SARAYBURNU COĞRAFYASI (Şeref Kayaboğazı),
5 — CİLO DAĞI (Herbert Kuntscher),
6 — ANADOLUDA YEZİDİLER (Nazmi Sevgen),
7 — HASANKEYF (N. Gür),
8 — TÜRKİYE GÖLLERİ (Ferit İnan),
9 — SOĞANLIDERE KULELER VADİSİ (C. Kaya),
10 — ETNA YANARDAĞI (Kâzım Sevinç Altınçağ),
12 — FORMOZA (Leylâ Soykut),
13 — AMİRAL BİRD CENUP KUTBUNDA (Charles Rubot),
14 — EFGANİSTAN (Jeanne Francshor),
15 — ALTI KITANIN YARADILIŞI (Gerorge Gamow, Vaşington Üniversitesi Profesörü),
16 — SEYLÂN (G. E. Mitton ve A. D. İnnes),
17 — ASYA VE TÜRKİYENİN OROGRAFYASI (İngiliz Coğrafyacısı Düdley Stom)...

Bütün bu mevzular, görülmemiş nefasette ve bol resimlerle süslenmiştir. Coğrafya Dünyası'nı vaktinde edinmenizi bilhassa tavsiye ederiz.

	A	B	C	D	E	F	G	H	İ
A	1	5	1	7		1	0	7	1
B	4	5	3		6	6	1		9
C	5	5		1	3		1	1	3
D	3		3		2	9		0	9
E		7	1	1		5	7	0	
F	1	5		5	3		6		1
G	7	2	9		9	3		4	9
H	1		9	2	5		5	7	5
İ	1	4	9	2		9	9	6	1

Tarih Bulmacamız

Bulmacanın halledilmiş şekli

Soldan sağa:

a — Halifeliğin Osmanlılara geçişi, Malazgirt meydan muharebesi.

b — Atillâ'nın ölümü, Emevîlerin kuruluşu.

c — Milâdî 675 (Hicrî kaç?), Uğursuz makam, M. 731.

d — Cumhuriyetin ilânı, İzmire Türk ordusunun girişi.

e — Tarık'ın İspanyayı fethi, Muhammedin doğumu.

f — Yunanlıların İzmire çıkışı, M. 673.

g — H. 111, (..) Muharebesi (Osmanlı-Rus), Elliden bir eksik.

h — H. 313, Muhammet beş yaşında.

i — Amerikanın keşfi, Karlofça muahedesi (tersi).

Yukarıdan aşağıya:

a — İstanbulun fethi, Prut muharebesi.

b — Augusburg anlaşması (Amasya müsalâhası), Abbasîlerin kuruluşu.

c — Uğursuz rakam, (..) Mart vakası, Samanîlerin sonu.

d — Ayın ortası, Erzurum kongresinin başlaması.

e — Muhammedin ölümü, Romanın ikiye bölünmesi.

f — 243, M. 713.

g — 011, M. 695, M. 679.

h — Bir asır (yıl), Batı Romanın sonu.

i — İkinci Cihan Harbinin başlangıcı, Yeni gireceğimiz yıl.

Sinop Menfileri

(Baş tarafı 713 üncü sahifede)

Bir ara gözümüze fersiz bir ziya ilişmişti. Bu, bir taka idi. Kayıkçılarımızın mavzerle tehdidi sayesinde taka sahibi Salih Reis bizleri Kırım sahillerine götürmeğe, istemiyerek razı olmuştu.

Şu kadar var ki taka küçüktü. Karadenizin ne kadar müthiş dalgalara sahne olduğunu biliyorduk. Bu ufak sahil kayığı bizi Rus topraklarına geçirecek kadar emin bir vasıta olamazdı. Bununla beraber bizler için geride tehlike muhakkaktı; ileride belki hayat ümidi vardı. Yelkenli limon kabuğu gibi çalkalanarak denize batıp çıkıyordu ve biz bu korkunç dalgalar arasına gömülme anını lâkaydî ile bekliyorduk.

Bu duygu ve düşünceler arasında kıvranırken tan yeri ağarmış ve ufukta bir büyük yelkenli silüeti belirmişti. Biraz sonra bizi bekliyen bu gemiye geçtik ve Sivastopola doğru yol aldık. Müthiş fırtınalar arasında Yaltaya varmıştık. Oradan kara tarikiyle Sıvastopola yollandık.

Sıvastopolda Rus resmî makamlariyle bazı maceralar atlattıktan sonra serbest bırakılmıştık.

Bu sıralarda Konsolos Cemil Bey, hükûmetimiz tarafından affedildiğimizi tebliğ eylemişti; buna ehemmiyet vermedik.

Birkaç gün Sıvastopolda ikameti müteakıp arkadaşlar Kafkasya, Yunanistan ve Mısır gibi muhtelif semtlere dağılmışlardı.

Ben Odesa ve Varşova yoliyle Fransaya hareket etmiştim. O günlerde Bosna Hersekte Avusturya Veliahdine suikast yapılmıştı. Parise muvasalatımda bütün Avrupa ayaklanmış ve harb hazırlığına başlamış görünüyordu. Nihayet Birinci Cihan Harbi patlak vermiştir.

İşte günlerce mesai sarfederek yapmak istediğimiz pasaportsuz gizli yolculuk böyle bir buhranın arefesine tesadüf eylemişti. Bu sebepten dolayı İttihat ve Terakki hükûmetine karşı muhalefete artık imkân kalmamış ve memleketin istikbalini tehlikeden koruma şekilleri tamamen değişmişti. Çünkü İttihat ve Terakki hükûmeti Birinci Cihan Harbine iştirak etmiş ve bizler, pek yerinde olarak, münferit sulh temini teşebbüslerine koyulmuştuk.

Ahmet Bedevi KURAN

İzmirli bir Aile (Brindizi'nin bir tablosu)

Fiatı 50 Kuruş